

Kulturmiljøplan for Oppdal

2021-2030

Vedtatt av Oppdal kommunestyre, k-sak 21/51 (06.05.2021)

Forord

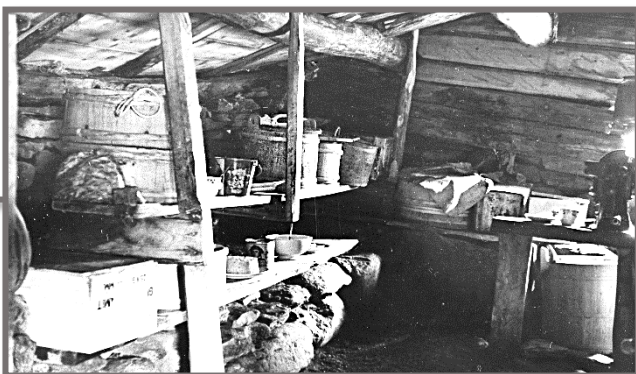
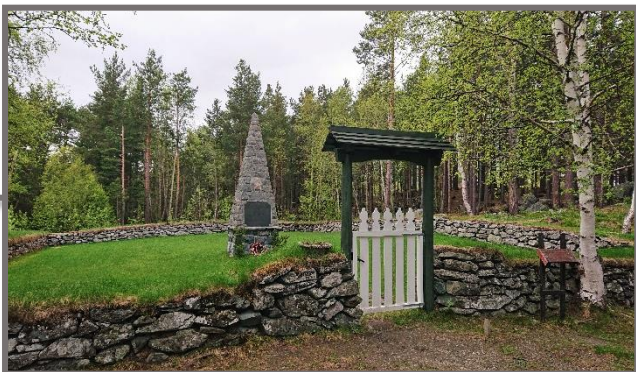
Det første sporet etter mennesker i Oppdal er funnet ved Ålbusetra i Orkelkroken og er ca 8800 år gammelt. Siden har folk satt sine spor i alle kriker og kroker av bygda. Enten det er den praktfulle Marit på Vang, Oppdalsstakken, eller ei høyløe på en sætervang er de alle avtrykk av folk sin aktivitet.

Alle spor etter menneskelig aktivitet er kulturminner. Vi finner kulturminner overalt rundt oss, og de er en naturlig del av hverdagen vi lever i.

«Kulturminner og kulturmiljøer med deres egenart og variasjon skal vernes både som del av vår kulturarv og identitet og som ledd i en helhetlig miljø- og ressursforvaltning.

Det er et nasjonalt ansvar å ivareta disse ressurser som vitenskapelig kildemateriale og som varig grunnlag for nålevende og fremtidige generasjoners opplevelse, selvforståelse, trivsel og virksomhet.»

Kulturminnelovens formålsparagraf (§ 1)

Innholdsfortegnelse

Forord	1
1. Innledning	3
Mål for planen	3
Bakgrunn for planen	3
Sammenheng med kommuneplanen	3
Organisering og medvirkning	3
Nasjonale og regionale føringer	4
Lovverk	5
2. Utfordringer og muligheter i kulturminnearbeidet	6
Hvorfor ta vare på kulturminner?	6
Utfordringer på kulturminnefeltet	7
3. Aktører, roller og virkemidler	9
Offentlige myndigheter	9
Sivilsamfunnet, frivillige og museer	10
Eiers ansvar og rolle	11
Kommunen som eier	11
Økonomiske virkemidler	12
Legale virkemidler: plan- og bygningsloven og kulturminneloven	12
4. Kulturhistorisk oversikt	14
Kunnskapsgrunnlaget	14
Tematisk kulturhistorisk oversikt for kommunen	16
5. Planforslaget	33
Omtale av kommunens prioriterte kulturminner og kulturmiljøer	33
Prioriterte miljøer	34
6. Handlingsdel	49
Oppfølging av planforslaget	49
Handlingsdel 2021-2025	49
Kontinuerlige tiltak	50
Rutiner og retningslinjer for kommunens forvaltning og saksbehandling	50
7. Definisjoner og begreper	52
8. Kilder og litteratur	55
9. Vedlegg	56
Kart	56
Oversikt over kulturminner i Askeladden	58

1. Innledning

Mål for planen

- Bidra til god forvaltning av de faste kulturminnene i kommunen og være et nødvendig verktøy i plan- og byggesaksbehandling.
- Øke kulturminnekompetanse og bevissthet om kulturminner og kulturmiljø i kommunen.
- Tydeliggjøre ulike aktørers ansvar for kulturminner og kulturmiljø.
- Utforme en handlingsplan for arbeidet med kulturminner for 2021-2030.

Bakgrunn for planen

Det kommer av Oppdal kommunes planstrategi for perioden 2016-2019 at det skal utarbeides en kulturminneplan. Riksantikvaren har også gjennom sitt prosjekt kulturminner i kommunene (KIK) et mål om at 90% av landets kommuner skal ha vedtatte planer innen 2020.

Sammenheng med kommuneplanen

Kommuneplanens arealdel vil fortsatt være gjeldende når det kommer til arealdisponering. Kulturminneplanen er en del av kunnskapsgrunnlaget for rullering av kommuneplanens arealdel. Det betyr at områder eller objekt som i kulturminneplanen ønskes sikret, må gjennom kommuneplanens arealdel tas inn ved rullering eller revidering. Planen danner også grunnlaget for kulturminner som tema i kommuneplanens samfunnsdel.

Planen vil uavhengig av status i kommuneplanens arealdel fungere som et kunnskapsgrunnlag i saksbehandling for plan-, byggesaker og annen arealdisponering.

Planen er utarbeidet som en kommunedelplan i henhold til plan- og bygningslovens § 11-1.

Organisering og medvirkning

Arbeidsgruppen har ansvar for utarbeidelse av planprogram og planutkast samt å forberede og legge dette for politisk behandling. Arbeidsgruppen består av:

- Sjur Vammervold (kulturkonsulent)
- Vegard Kilde (rådgiver byggesak)
- Ragnhild Eklid (rådgiver landbruk)
- Gro Aalbu (fagleder landbruk, miljø og kultur)

Trøndelag fylkeskommune har bidratt med faglige råd.

Medvirkning:

Egen Facebookside og landingsside på www.oppdal.kommune.no

06.06.2019-02.08.2019: planprogram på offentlig høring og ettersyn

27.11.2019: åpent infomøte og innspillsverksted på Oppdal turisthotell.

03.04.2020: utsendt invitasjon til lag og foreninger med ønske om innspill.

28.10.2020: møte med Oppdal kulturhus og Oppdalsmuseet.

Nasjonale og regionale føringer

Av eksisterende nasjonale og regionale føringer er følgende mest sentrale:

- Meld. St. 16 (2004-2005) Leve med kulturminner
- Meld. St. 22 (2004-2005) Kultur og næring
- Meld. St. 49 (2008-2009) Framtidas museum
- Meld. St. 35 (2012-13) Framtid med fotfeste
- Meld. St. 16 (2019-2020) Nye mål i kulturmiljøpolitikken. Engasjement, Bærekraft og mangfold.
- NOU 2002-1 – fortid former framtid
- Regional plan for kulturminner for Sør-Trøndelag 2013-2017. Regional plan for hele Trøndelag er under utarbeidelse med planlagt ferdigstilling Desember 2021.

Meld. St. 16 (2019-2020) inneholder tre nye mål i kulturmiljøpolitikken, samtidig som de eksisterende målene oppheves. De nasjonale målene er følgende (uprioritert):

- Alle skal ha mulighet til å engasjere seg og ta ansvar for kulturmiljø
- Kulturmiljø skal bidra til bærekraftig utvikling gjennom helhetlig samfunnsplanlegging.
- Et mangfold av kulturmiljø skal tas vare på som grunnlag for kunnskap, opplevelse og bruk.

Mål satt i St.meld. nr. 16 (2004-2005) Leve med kulturminner utgår i 2020:

- Tapet av verneverdige kulturminner skal minimeres.
- Et prioritert utvalg automatisk freda og andre arkeologiske kulturminner skal ha et ordinært vedlikeholdsnivå innen 2020.
- Et representativt utvalg kulturminner og kulturmiljøer skal være vedtaksfredet innen 2020.
- Fredete bygninger, anlegg og fartøy skal ha ordinært vedlikeholdsnivå innen 2020.

Stortingsmeldingen innfører samtidig et nytt begrep; «kulturmiljø». Definisjonen dekker begrepene *kulturminner*, *kulturmiljøer* og *landskap*, og brukes når feltet omtales som helhet.

Regional plan for kulturminner i Trøndelag 2022 – 2027 skal:

- Gi tydelige føringer om regionale kulturminneverdier og interesser
- Samordne ressurser og virkemidler blant aktuelle aktører og fremme felles satsinger
- Ta opp kommune- og sektoroverskridende problemstillinger og fremme løsninger
- Avveie nasjonale og internasjonale føringer og forventninger

I henhold til Plan- og bygningsloven § 8-1 skal regional plan legges til grunn for regionale organers virksomhet og for kommunal og statlig planlegging og virksomhet i regionen. Kommunene må drøfte og implementere føringene fra den regionale planen i sine kommunale planer og i enkeltsaksbehandling.

FNs Bærekraftsmål (2018): FNs bærekraftsmål er verdens felles arbeidsplan for å utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og stoppe klimaendringene innen 2030. Økologiske, økonomiske og sosial bærekraft er faktorer som hver for seg er viktige for å nå bærekraftsmålene og som til enhver tid må ses i sammenheng og balanseres mot hverandre. Kulturmiljø er et felles gode og en viktig samfunnsressurs som kan bidra til både miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft.

Lovverk

Lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven) er kommunen sitt hovedredskap for å ivareta kulturminnene. Gjennom kommuneplanarbeidet er kulturminnene også en del av den helhetlige miljø- og ressursplanleggingen. De færreste av kulturminnene i kommunen er hjemlet i Lov om kulturminner. De fleste faller inn under kommunens eget ansvar og forvaltes derfor gjennom plan- og bygningsloven.

Gjennom planarbeid skal alle kjente automatisk fredete kulturminner og miljøet rundt sikres. I forbindelse med kommuneplanen og reguleringsplaner kan områder bli sikret ved regulering med hensynssone kulturmiljø. Slik bruk av plan- og bygningsloven kan også gi bygninger og bygningsmiljøer en bevaringsstatus. Loven gjør det i tillegg mulig å regulere interiør til bevaring. Den åpner også for å stille krav til både nye og eksisterende byggverk, for å ivareta bevaringshensyn og estetikk.

Loven inneholder en rekke bestemmelser som kan anvendes for forvaltning av kulturminner og kulturmiljø.

Lov om kulturminner (kulturminneloven) har som formål å ta vare på kulturhistorisk og arkitektonisk verdifulle kulturminner og kulturmiljø av nasjonal verdi. Loven tar for seg kulturminner som er automatisk fredet, samt kulturminner og kulturmiljø som fredes etter vedtak av Riksantikvaren.

Lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven) kan også sikre kulturminner, kulturmiljø og landskap. Loven inneholder vedtekter og forskrifter for flere typer områdevern.

Lov om jord (jordlova) har som formål at arealressursene skal brukes til gangs for samfunnet, framtidige generasjoner og de som har yrket sitt i landbruket. Forvaltningen av arealressursene skal være miljøforsvarlig og blant annet ta hensyn til jordbruksarealer og kulturlandskap som grunnlag for liv, helse og trivsel for mennesker, dyr og planter.

Lov om gravplasser, kremasjon og gravferd (gravferdsloven): omhandler vern av krigsgraver fra første og andre verdenskrig.

UNESCOs konvensjon om vern av immaterielle kulturminner: Konvensjonen er utarbeidet for å sikre respekt for og øke bevissthet om og betydning av immateriell kulturarv. En konvensjon er et juridiske dokument som forplikter de statene som ratifiserer eller offisielt slutter seg til dokumentet på annen måte å gjennomføre de tiltakene som konvensjonen sier at statene skal gjøre.

2. Utfordringer og muligheter i kulturminnearbeidet

Hvorfor ta vare på kulturminner?

Kulturminner er ikke-fornybare verdier som i mange tilfeller er tapt ved forringelse. Dette kan være om for eksempel et bygg rives, ressurspersoner går bort, eller om notehefter går tapt. Kulturminner bør derfor tas vare på av flere årsaker:

- Det gir oss kunnskap om tidligere tiders samfunn, virke og levekår
- Ny bruk gir nye verdier og er viktig både i bolig- og næringsmarkedet.
- Godt kulturminnevern er godt miljøvern.
- Bygging av lokal identitet og kultur.
- Grunnlag for undring og opplevelse, som besøkende eller fastboende.

Kulturminner som næring

Over de senere år har det vokst frem en økende interesse for å ikke bare se på kulturminner i kraft av deres egenverdi, men også som et redskap i verdiskapning. Dette vises blant annet gjennom Riksantikvarens verdiskapningsprogram som ble etablert i 2005 og stortingsmeldingene på feltet som har dette som delfokusområder. I et verdiskapingsperspektiv kan kulturminner bidra gjennom å være en attraksjon og trekraft i reiselivssammenheng, samt gjennom bygging av lokal identitet, og dermed økt bolyst. Selv om det er stor grunn til å anta at kulturminner bidrar til lokal verdiskapning og økonomisk utvikling, er det lite forskning som underbygger dette. Henholdsvis 11 og 25 prosent av norske og utenlandske turister har kulturell ferie som sitt formål med ferien. I 2019 representerte kultur- og underholdning 4 prosent av det totale konsumet. Innovasjon Norge viser til at 57 prosent av utenlandske turister svarer at kultur- og naturopplevelser var svært interessant for norgesferien – 26 prosent av disse var kun interessert i kulturopplevelser. I St.Meld nr. 16 (2004-2005) presenteres en figur som danner grunnlaget for hvordan man kan se på verdiskaping tilknyttet kulturminner. Innenfor næringsutvikling, redegjøres det for at følgende næringer/bransjer kan ha positive effekter som følge av kulturminner:

- **Primærnæringen:** kulturminner som trekker til seg besøkende kan fungere som salgssteder for lokal mat og andre produkter (for eks. håndverk) som produseres enten på stedet eller i området rundt.
- **Opplevelser og kultur:** her kan kulturminnet i seg selv gi grunnlag for verdiskapning, uten at man tenker på kulturminner som noe som danner grunnlag innenfor andre næringer (for eks. reiseliv, servering osv).
- **Reiseliv:** både innenfor kurs- og konferansemarkedet, samt ferie- og fritidsmarkedet, kan kulturminner være en viktig magnet som tiltrekker seg besøkende. Særlig gjelder dette i ferie- og fritidsmarkedet. I arbeidet med å forlenge oppholdstiden til turister på et sted, kan markedsføring og oppgradering av kulturminner være et viktig bidrag.
- **Byggebransjen:** kulturminner har en direkte økonomisk gevinst ovenfor byggebransjen gjennom behov for bygging og vedlikehold av for eksempel publikumsbygg, spisesteder, eller andre bygg som er samlokalisert med, eller i tilknytning til, et kulturminne. I Oppdal kan gravfeltet Vang nevnes som et eksempel hvor byggebransjen har nytt godt av flere millioner i investeringer. Kulturminner kan også tjene byggebransjen i form av å vedlikeholde og videreutvikle ulike håndverkstradisjoner. Kompetanse innenfor dette kan byggebransjen ta med seg inn i andre oppdrag som for eksempel gårdsanlegg og fritidshus.
- **Eiendomsutvikling:** godt tilrettelagte eiendommer med kulturminner øker attraktiviteten og kan dermed øke leieinntektene til eier. I et salgsperspektiv kan også nærliggende kulturminner som er godt ivarettatt bidra til å øke prisen og attraktiviteten til eiendommer og bygg i området.

Utfordringer på kulturminnefeltet

Kulturminner og kulturmiljøer er ikke-fornybare ressurser som er tapt for alltid om de fjernes eller ødelegges. I underkant av en prosent av de verneverdige kulturminnene i Norge forsvinner hvert år ifølge miljøovervåkningsundersøkelser. Overvåkning og kartlegging av kulturminner og kulturlandskap er vår viktigste kilde til kunnskap om tap av kulturminner. Riksantikvaren initierer og samordner dette, mens eksterne institusjoner og kunnskapsmiljø gjennomfører kartleggingene.

Status og tilstand av automatisk fredete arkeologiske kulturminner i utvalgte undersøkte kommuner viser en signifikant nedgang. De siste årene frem mot 2014 var tapsprosenten på under 0,5 prosent årlig. Jordbruk, husbygging og fritidsaktiviteter påfører arkeologiske kulturminner mest skade.¹

En av de store overvåkningsprogrammene har undersøkt utviklingen av tilstand, endringer og tap for verneverdige kulturminner. Med verneverdige kulturminner menes i denne sammenhengen SEFRAK-bygninger og verneverdige kulturminner. Undersøkelsen er gjort i 18 utvalgte kommuner.

Hovedresultatene fra undersøkelsen viser følgende:

- Årlige tap av bygninger synker gradvis, dvs. stadig færre bygninger går tapt
- Bygninger som tilpasses ny bruk har mindre tap, dvs. «vern gjennom bruk» fungerer
- Bygninger regulert til bevaring gjennom Plan- og bygningsloven har lavere tapsandel enn bygninger uten tilsvarende vern
- Sjøhus og naust er den bygningsgruppen med høyeste tapstall
- Det er høy tapsandel og mye forfall på store driftsbygninger i landbruket
- Det er god tilstand på stuebygninger i seterområder med utstrakt fritidsbruk, men økt tap og forfall på uthusbygninger i de samme områdene
- 1850-grensen for særskilt byggesaksbehandling i Kulturminnelovens §25 ser ut til å ha hatt effekt, da relativt sett færre eldre bygninger går tapt
- SEFRAK-bygg med kommunalt vern hadde lavere tapsandel og bedre bygningstilstand enn bygninger uten vern. Av de vernete SEFRAK-bygningene var 2,5 % tapt og 5 % truet, mens av de øvrige SEFRAK-bygningene var 9 % tapt og 13 % truet.

Bilde 1 viser tap av verneverdige bygg i enkelte bygningskategorier perioden 2015–2019. Naust har den høyeste tapsandelen på 6,7 %. Kilde: Riksantikvaren og NIKU.

Klimaet har, og har alltid, utsatt bygninger påkjenninger gjennom fuktighet og temperatursvingninger. Alle materialer er utsatt for nedbryting over tid, og klimaet er avgjørende for hvor hurtig dette skjer. Klimaendringene gir grunn til å forvente ytterligere belastninger på kulturminnene våre. Riksantikvaren peker på følgende konsekvenser som følge av klimaendringer:

- Økt nedbør, mildere vintre og høyere luftfuktighet gir større fare for råteskader og skadedyrangrep.
- Økt biologisk vekst kan bidra til raskere nedbryting av bygninger
- Risikoen for frostsprengning kan øke i høyreliggende og nordlige strøk – hvor bygg tradisjonelt sett ikke er konstruert for hyppige fryse/tine-sykluser.

¹ <https://www.riksantikvaren.no/Ansvarsomraader/Miljoeovervaaking/Overvaakingsprogrammer/Status-og-tilstandsovervaaking-av-automatisk-fredete-kulturminner-i-utvalgte-kommuner>

- Mer ekstremnedbør vil medføre hyppigere og kraftigere oppfukting av bygning og økt risiko for fuktskader.
- Økt risiko for korrosjon i konstruksjoner og bygningsdeler av metall.
- Snøsmelting som medfører flommer vil komme tidligere.

Riksantikvaren har veiledere som gir konkrete tips på hvordan man kan forebygge og håndtere klimaslitasje på bygg og kulturminner.

Bygg- og anlegg representerer også betydelige klimagassutslipp. I diskusjonen om nytt vs. Rehabilitering, viser det seg at gjenbruk av eksisterende eneboliger gir lavere klimagassutslipp enn rivning og nybygg. Det tar mer enn 50 år før det er mer klimavennlig å rivet et gammelt hus og bygge nytt etter dagens byggt teknisk forskrift, fremfor å oppgradere det gamle.

Eksempel på istandsetting av sæterbygning. Før til venstre, etter til høyre.

3. Aktører, roller og virkemidler

Offentlige myndigheter

Klima- og miljødepartementet

I Norge inngår forvaltningen av kulturminner og kulturmiljøer i den helhetlige miljøforvaltningen og er derfor underlagt Klima- og miljødepartementet. Departementet koordinerer det nasjonale arbeidet med kulturminner, kulturmiljø og landskap. Departementet skal være en pådriver for å sørge for at alle sektormyndigheter følger opp nasjonal kulturminnepolitikk. Alle departementer har et eget ansvar for at kulturminnehensyn tas og at nasjonal kulturminnepolitikk følges opp innenfor deres ansvarsområder. Klima- og miljødepartementet er rådgivende instans overfor de øvrige departementer i dette arbeidet, samtidig som departementet selv skal initiere, utvikle og gjennomføre tiltak gjennom egne virkemidler.

Riksantikvaren

Riksantikvaren er direktoratet for kulturmiljøforvaltning og er faglig rådgiver og iverksetter for Klima- og miljødepartementet. Direktoratet har det overordnede faglige ansvaret for fylkeskommunenes og Sametingets arbeid med kulturminneforvaltning. Utvikling av veiledningsmateriell, digitale tjenester og forvaltning av data er også i deres portefølje. Riksantikvaren har myndighet til å avgjøre om et kulturminne er automatisk fredet og til å gjøre fredningsvedtak, samt til å fremme innsigelser av hensyn til kulturminner av nasjonal interesse. Riksantikvaren har også ansvar for at kulturminner knyttet til samene som urfolk og til de nasjonale minoritetene blir ivaretatt, og har forvaltningsansvaret for utvalgte kulturmiljø av nasjonal verdi.

Fylkeskommunen og Sametinget

Fylkeskommunene utgjør sammen med Sametinget den regionale kulturminneforvaltningen. Dette innebærer vedtaksmyndighet, planmyndighet og regional utviklingsaktør. De skal påse at viktige kulturminnehensyn blir tatt i forbindelse med ulike tiltak og er avgjørelsesmyndighet i flere saker som angår kulturminner. De har blant annet ansvar for å undersøke hvordan arealplaner vil virke inn på kulturminner, kulturmiljøer og landskap. De forvalter enkelte tilskuddsordninger til kulturminner. Funn av automatisk freda kulturminner skal meldes til fylkeskommunen.

Med regionreformen har fylkeskommunen også fått ansvar for de fleste automatisk fredete kulturminner, skipsfunn, fartøyer med status som fredete eller verne, de fleste forskriftsfredete eiendommene, flere tekniske og industrielle anlegg og de ikke-kirkelige middelalderbygningene. Sametinget har forvaltningsmyndighet for samiske kulturminner og kulturmiljøer i hele Norge. Sametinget utfører samme type forvaltningsarbeid som fylkeskommunene. Regional kulturminneforvaltning har ansvar for å undersøke hvorvidt det er potensial for å støte på hittil ukjente kulturminner i arealplaner og ved ulike kulturminner ihht. Kulturminneloven § 9.

Kommunene

Kommunenes innsats er avgjørende for å ta vare på kulturminner, kulturmiljøer og landskap, særlig gjennom arbeidet med arealplaner etter plan- og bygningsloven, men også gjennom å gi fritak for eiendomsskatt for bygninger med historisk verdi. I planarbeidet har lokal forvaltning et ansvar for at verdifulle kulturminner i nærmiljøet blir anerkjent og tatt hensyn til. I tillegg har kommunene myndighet etter flere lover som angår kulturminner, blant annet som landbruksmyndighet etter jordloven og som skogmyndighet etter skogbruksloven. Kommunene må rette seg etter de nasjonale miljømålene på kulturminne feltet og føringer fra Riksantikvaren, fylkeskommunene og Sametinget.

Sivilsamfunnet, frivillige og museer

Oppdalsmuseet: er en kulturhistorisk samling med gjenstander og bygninger fra eller tilknytning til Oppdal. Oppdalsmuseet består av et stort antall tømmerhus fra slutten av 1500-tallet til midten av 1900-tallet og ligger sentralt plassert i sentrum av Oppdal. På museumsområdet finnes ulike bygninger som blant annet våningshus, fjøs, stabbur, kvernhus, smie, jakt-bu, seter, telefonsentral, ski-verksted for å nevne noen. Dette gir en fin mulighet til å studere byggeskikktradisjoner fra bygda. I tillegg finnes en stor samling på omkring 5 000 gjenstander og redskaper som hørte naturlig med i det daglige virke. Museet inneholder også flere spesielle samlinger/utstillinger. Museet arrangerer en rekke arrangement med lokalhistorisk tematikk. Oppdalsmuseet jobber aktivt med formidling av historie og tradisjon for barn og voksne, arbeider med registrering, tar vare på gjenstander og bygninger i tråd med tradisjonelle prinsipper innen bygningsvern.

Oppdalsmuseet arbeider i overensstemmelse med ICOMs museumsetiske retningslinjer. Museet skal rette sin virksomhet etter museumsfaglige hovedprinsipper når det gjelder forvaltning, forskning, formidling og fornying.

Oppdal museumslag kjøpte tomte i Fjellkåsen i 1953. Oppdal kommune overtok drift og eiendom i 1987 før Oppdal kulturhus KF overtok i 2015.

På området står det to bygninger fredet av Riksantikvaren; Bekkastuggu og Dørumstuggu. Museet har også ansvar for drift og forvaltning av Raulåna ved Oppdal kirke. Oppdalsmuseet er en egen avdeling under Oppdal kulturhus KF. Bygningsmassen er eid av Oppdal kommune.

Frivillige organisasjoner, lag, stiftelser og foreninger

Oppdal Historielag: ble stiftet 19. Januar 1979 og har som formål å «*vekke historisk interesse, øke og spre kunnskap om bygda, verne om de materielle kulturminner og berge de muntlige tradisjoner som finnes om liv og arbeid i eldre tid*». Historielaget har initiert og deltatt i en rekke store og viktige lokalhistoriske prosjekt i kommunen. Blant deres viktigste bidrag er utgivelsen av den lokalhistoriske årboka «Bøgda vår» som er blitt gitt ut hvert år siden oppstarten i 1979. Øvrige prosjekt:

- Digitalisering av kirkebøkene mellom 1739 og 1911. Tilgjengelig i Digitalarkivet.
- Digitalisering av folketellingene fra 1815 og 1875.
- Avskriving av skrifteprotokoller mellom 1689-96 og 1731-35.
- Oppdals revyhistorie skrevet av Ingeborg Donali og Tore Viken. Utgitt 2008 og 2010.
- Stensheim fram i lyset (2016).
- Gards- og slektshistorien for Oppdal (9 bind). Historielaget initierte prosjektet og skrev forprosjektet på starten av 1990-tallet. Prosjektet ble avsluttet i 2020.
- Furkunt – lokalmathistorie og oppskrifter skrevet i samarbeid med Oppdal bygdekvinnelag.
- mm.

Stiftelsen Vognildsbua: Vognildsbua er en historisk landhandel fra 1869 lokalisert på Vognild. Fra oppstarten i 1860-åra var Vognildsbua organisert som samvirke, før det ble privatisert i 1890 og drevet som landhandel. Vognildsbua var Oppdals første samvirkeforretning. I dag eies og drives Vognildsbua av «Stiftelsen Vognildsbua» som har som primærformål å «*... sikre de historiske og museale verdier samt forestå driften av eiendommen som et museum*». I dag arrangeres det en rekke ulike arrangement i de gamle bygningene, blant annet Vognildsbua musikkfestival, pub, quiz, konserter og andre arrangement. Det holdes også åpen kafé og landhandel.

Frøkenstuggu flyttes hit i 1890, i 1990 kommer stabburet. Pakkhuset bygges i 1950. Blir i 1997 årets kulturminne.

Oppdal bygdekvinnelag: Oppdal bygdekvinnelag har passert 85 år og forvalter en tradisjon for bygde-Norge gjennom servering av tradisjonsmat i Oppdalsamfunnet gjennom året. Laget har gitt ut matboka «Furkunt» sammen med historielaget som bygger på gamle hundreårige oppskrifter fra Oppdal. Bygdekvinnelaget bidrar også gjennom gaver til Raulåna og Oppdal kirke. De er medlem av Norges Bygdekvinnelag som er plassert på UNESCO sin verdensarvliste over organisasjoner som arbeider med immaterielle verdier.

Oppdal Husflidslag: ble stiftet i 1921 og åpnet i 1934 butikkutsalgs i sentrum. Laget arrangerer kurs og andre aktiviteter for å ivare ta den «*handlingsbårne kunnskapen*». Husflidslaget har om lag 120 medlemmer og arrangerer studieringer og kurs innen syng, strikking, veving, spinning, ullbroderier, billedvever og håndveving mm. Husflidslaget formidler husflidinteresse gjennom Ung Husflid-tilbudet. Husflidslaget har vært sentral i utarbeidelsen av Oppdals egen dame- og herrebunad, samt Oppdalsgenseren og Oppdalsåkleet.

Oppdal gammelteknisk forening: Holder til på ammunisjonslageret på Tågvollan og eier over 50 gamle traktorer og 30 gamle stasjonsmotorer. Det meste har tilknytning til Oppdal. Foreningen har i 30 år restaurert og reparert gamle maskiner som med jevne mellomrom vises frem for offentligheten gjennom blant annet åpne dager og fjell- og fårikålfestivalen.

Oppdal kunstlag: Oppdal Kunstlag (stiftet 1947) arbeider for å blant annet fremme interessen for kunst og kunsthåndverk, og skal aktivt støtte det lokale kunstmiljøet. Kunstlaget har utført store arbeider med tanke på forvaltning av store kulturminner. De har blant annet jobbet med registrering av kunst i kommunal eie – et stort og viktig arbeid. Kunstlaget arrangerer jevnlig utstillinger.

Oppdal spell- og dansarlag: Stiftet i 1959 og står for en videreføring av tradisjonsmusikk og tradisjonsdans fra Oppdal. Utgitt flere cd-er med lokal musikk, sist i 2019 med bok og cd 'Tonespor etter Gunnar Bjerkås'. Arrangerer kurs i både spell og dans, sist våren 2020 med kurs i sprenglek fra Oppdal for voksne og stor fokus på rekruttering av unge både på fele og til dans.

Dovrebanen jernbanehistorisk forening: er en uformell organisering av det jernbanehistoriske arbeidet rundt Dovrebanen. Foreningen ble etablert 14. Desember 2005. Foreningen har siden 2006 gitt ut heftet «Dovrebanen» - et lokalhistorisk tidsskrift med artikler om Dovrebanen og dens historie. Foreningen har som formål å vekke interessen for Dovrebanens historie.

Eiers ansvar og rolle

Private eiere tar vare på sine kulturminner og kulturmiljøer fordi de har en bestemt funksjon eller betyr noe for dem. Eiernes vilje, kompetanse og erfaring er avgjørende for at kulturminnet/kulturmiljøet skal bli ivaretatt på en god måte. Vedlagt kulturminneplanen er en oversikt over alle fredede bygg i privat eie.

Kommunen som eier

Kommunene har ansvar for forvaltning av nyere kulturminner som ikke er fredet og egne fredete og verneverdige bygg. Oppdal kommune eier følgende freda bygninger:

Navn	Vernestatus	KulturminneID	Gnr. bnr.	Lokalisering
Bekkastuggu	Vedtaksfredet etter BFL	87483-1	279/18	Oppdalsmuseet
Dørumstuggu	Vedtaksfredet etter BFL	87485-1	279/18	Oppdalsmuseet
Raulåna	Vedtaksfredet etter BFL	87489-1	271/1	Oppdal kirke

De tre ovennevnte byggene forvaltes og vedlikeholdes av Oppdal Kulturhus KF gjennom Oppdalsmuseet.

Økonomiske virkemidler

SMIL-tilskudd forvaltes av kommunen og støtter en rekke tiltak opp mot kulturlandskap – både bygninger og gammel kulturmark, søker kan være eier av en landbrukseiendom, eller jordleietaker i samråd med eier.

Fylkesmannen i Trøndelag forvalter regionalt miljøtilskudd, hvor formålet er å ivareta kulturlandskap, biologisk mangfold, kulturmiljøer og –minner samt å øke tilgjengeligheten i jordbrukslandskapet.

Kulturminnefondet er et lavterskeltilbud til private eiere av verneverdige kulturminner. Også frivillige lag og organisasjoner, enten de eier selv eller forvalter på vegne av andre, kan søke. Tiltak på alle faste kulturminner støttes.

Trøndelag fylkeskommune forvalter tilskudd ovenfor eiere av bygninger og anlegg som er fredet etter kulturminneloven §§ 15 og 19. Privatpersoner, stiftelser, styre i foreninger/sameie, frivillige organisasjoner e.l. kan søke.

Fortidsminneforeningen støtter tiltak hvor kulturminner står i fare for å gå tapt og prosjekter med fokus på kompetanseoverføring. Bygningene det søkes om må være tilgjengelige for allmenheten.

Stiftelsen UNI er en stiftelse med ideelt formål som skal støtte tiltak som verner mennesker og fortidsminner. De støtter særlig prosjekter som vanskelig lar seg finansiere gjennom normale kanaler.

Stiftelsen norsk kulturarv bidrar til verdiskaping gjennom visjonen 'Vern gjennom bruk'. De tildeler utmerkelsen Olavsrosa, og har årlige tilskuddsmidler enten gjennom aksjonen 'Ta et tak' eller 'Rydd et kulturminne'.

Sametinget forvalter også en rekke tilskuddsordninger rettet mot samiske kulturminner.

Miljødirektoratet forvalter blant annet tilskuddsordningen rettet mot trua og utvalgte naturtyper.

Legale virkemidler: plan- og bygningsloven og kulturminneloven

Plan og bygningsloven av 2008 (pbl) er et av kommunens verktøy i forvaltningen av kulturminner. Hovedstrukturen i loven er plandelen fra kapittel 3 - 14 og byggesaksdelen fra kapittel 20 til 31.

Plandelen:

Plandelen gir føringer for hva som skal vektlegges i kommuneplaner, kommunedelplaner og reguleringsplaner. Plandelen er det stedet som kulturminner kan sikres for rett utbygging. Dette kan gjøres på bygninger og konstruksjoner, men også områder som hensynssoner. For plandelen vil vi vise til følgende:

§ 11-8 omhandler ulike hensynssoner: «Kommuneplanens arealdel skal i nødvendig utstrekning vise hensyn og restriksjoner som har betydning for bruken av areal. Hensyn og forhold som inngår i andre ledd bokstav a til f, skal markeres i arealdelen som hensynssoner med tilhørende retningslinjer og bestemmelser».

Bokstavene c) og d) knyttes til kulturminner:

c. Sone med særlige hensyn til landbruk, reindrift, friluftsliv, grønnstruktur, landskap eller bevaring av naturmiljø eller kulturmiljø, med angivelse av interesse.

Bokstav c) gir bestemmelsen til soner som er bevaringsverdige, samt at det kan gis bestemmelse til randsoner rundt området.

d. Sone for båndlegging i påvente av vedtak etter plan- og bygningsloven eller andre lover, eller som er båndlagt etter slikt rettsgrunnlag, med angivelse av formålet.

Bokstav d) benyttes for å hindre forringelse av bygde og ubebygde områder til man har vedtak for rett bruk av områdene. Bestemmelsen knytter seg først og fremst til bevaringsverdige områder samt bygningsvern.

§ 11-9 slår fast at kommunen, uavhengig av kommuneplanens arealformål, også kan vedta bestemmelser om ulike hensyn. Disse kategoriseres i 8 punkter, hvorav det nest siste omhandler kulturminner spesielt:

7. hensyn som skal tas til bevaring av eksisterende bygninger og annet kulturmiljø.

Slik vi leser denne bestemmelsen, så kan denne bestemmelsen gi føringer i planer som ligger i umiddelbar nærhet til et bevaringsverdig objekt eller område.

Kapittel 12 omhandler reguleringsplanen, og viderefører vilkår fra kommuneplanen, pbl § 12-1. Reguleringsplaner kan utformes som områdereguleringsplaner og som detaljreguleringsplaner. En områdereguleringsplan kan gis bestemmelser med krav til detaljreguleringsplan før tiltak kan forekomme, pbl § 12-2. Dette kan være et virkemiddel i en kulturminnesammenheng som kan sikre en helhetlig vurdering av områder før utbygging og utvikling.

Detaljreguleringsplanen har som mål å sikre rettigheter og skranker for utbygging. Kravene spesifiseres i §§ 12-5, 12-6 og 12-7. § 12-5 punkt 5 og § 12-7 punkt 6 omhandler kulturminneverdier spesielt:

6. Bestemmelser for å sikre verneverdier i bygninger, andre kulturminner, og kulturmiljøer, herunder vern av fasade, materialbruk og interiør, samt sikre naturtyper og annen verdifull natur.

Slik vi leser bestemmelsene kan et område være spesifisert i kartet, men det kan også være vist ved bygninger som har en egen bygningsidentitet. For framtidig utbygging vil kulturminneplanens viktigste oppgave være å vise til disse områdene, bygningene og andre kulturminner. Dette for å skape forutsigbarhet for kulturminnet selv, men også forutsigbarhet for hensyn som utbygging og utvikling i områdene rundt må gi. Det er derfor essensielt at kulturminneplanen følges opp i kommuneplaner, kommunedelplaner, områdereguleringsplaner og detaljreguleringsplaner.

Byggesaksdelen

Byggesaksdelen setter krav til at de opplysningene som er nødvendig for at kommunene skal behandle søknaden er gitt, jamfør pbl § 21-2. I dette ligger det at hensynssoner og føringer i plangrunnlaget er dokumenter bevart eller gjennomført.

Visuelle kvaliteter er vist til gjennom § 29-2. Her skal det etter kommunens skjønn vises til at tiltakene har gode visuelle kvaliteter i seg selv og i forhold til dets funksjon og dets bygde og naturlige omgivelser og plassering. Når det her vises til kommunens skjønn, så er det ikke et tilfeldig skjønn. Det er ikke den enkelte saksbehandlers eller beslutningsorgans personlige vurdering. For å kunne vurdere bestemmelsen må det foreligge et objektivt grunnlag til vurdering. For tiltak på bevaringsverdige bygninger og konstruksjoner og dets omgivelser, så vil en kulturminneplan som er forankret i plandelen være et godt objektivt grunnlag.

Pbl § 31-2 åpning for at kommunene kan gi tiltak når bygningen ikke kan oppfylle tekniske krav. Det er i veiledningen vist spesielt til at kommunen skal kunne legge til rette for bruk i stedet for forfall. Igjen er det det objektive grunnlaget som er viktig, og en kulturminneplan kommer til sin rette anvendelse.

Gjennom pbl § 21-5 har kommunen i byggesak samordningsplikt til annet regelverk. I denne sammenhengen er det viktig å peke på forholdet til Kulturminneloven.

Kulturminneloven

Kulturminneloven er en overordnet lov for alt som er fredet. For byggesak er det § 25 som er sentral. Her vises det til meldeplikt for kommunen når den er i berøring av tiltak etter kulturminneloven. For byggverk vises det spesielt til meldeplikt for tiltak på bygninger eldre enn 1850.

4. Kulturhistorisk oversikt

Kunnskapsgrunnlaget

Kommunearkiv: Kommunens arkiv inneholder materiale fra tidlig på 1700-tallet og fram til i dag. Store deler av kommunearkivet fram til 1970-årene er overført til IKA Trøndelag (IKA: interkommunalt arkiv) på DORA i Trondheim. Her kan materiale lånes ut til bruk i IKAs lokaler. Store mengder er også lagret i kommunens arkiv på Rådhuset.

Gards- og slektshistorien for Oppdal: serien dekker hele kommunen i ni ulike bind. Bindene tar for seg gards- og slektshistorien til alle gårder og boliger med boadresser. Bindene fås kjøpt i kommunens servicetorg og på Norli Oppdal. Bindene er oppdelt slik:

- Bind 1: Lønset og Storlidalen, skrevet av Grete Høgset (2001).
- Bind 2: Drivdalen, skrevet av Ola Bjerkås (2006).
- Bind 3: Båggåstronda og Spælen, skrevet av Ola Bjerkås (2009).
- Bind 4: Kåsan og Brennan, skrevet av Per Odd Volden (2010).
- Bind 5: Auna, skrevet av Per Odd Volden (2013).
- Bind 6: Furunes til Vognillan, skrevet av Ola Bjerkås (2012).
- Bind 7: Vognillan til Auna, skrevet av Ola Bjerkås (2017). Slutført av Arvid Skogseth.
- Bind 8: Bjørndal til Veslstavåa, skrevet av Arvid Skogseth (2019).
- Bind 9: Fagerhaug og Skardalen, inkl. register, skrevet av Arvid Skogseth (2020).

Oppdalsboka bind I-III: skrevet av Ola J. Rise etter mange års innsamling og granskning av folkelivet og spredde skriftlige kilder om livet i bygda fra forntida og fram til 1900-tallet. Bindene er delt opp i hovedbolkene «Bygda», «Næringsminne» og «Frå kulturlivet».

- Bygda: topografi, voksterlivet og folket.
- Næringsminne: økonomisk kulturhistorie, gjeting, fangsthistorie o.l.
- Frå kulturlivet: gammel tro, musikk, kunst o.l.

Oppdals historie – hovedlinjer og tidsbilde: Skrevet av Kjell Haugland. Utgitt 2002. Gir ei kronologisk og tematisk innføring i Oppdals historie fra de eldste tider og fram til 2002.

Hundre år i Oppdal. Historiene. Bildene Profilene: Skrevet av Lars Gisnås, utgitt i 2004. Tar for seg de mest sentrale hendelsene i perioden 1905-2004.

Norges bebyggelse - Nordlige seksjon: Herredsbindet for Sør-Trøndelag vestre del Redaktører; HM Fiskaa og H Falck Myrland. Utgitt av AS Norsk Faglitteratur, G. Reinert 1956.

Lokalhistoriske tidsskrift: tidsskrift inneholder mange lokalhistoriske fortellinger som i et formidlings- og bevaringsperspektiv er svært viktig arbeid. Ikke bare sørger de for at historiene blir nedskrevet, men også formidlet ovenfor en bredere gruppe i befolkningen. Av viktige tidsskrift i Oppdal er «Bøgda Vår» utgitt av Oppdal Historielag og «Dovrebanen» utgitt av Dovrebanen Jernbanehistorisk forening.

SEFRAK-register: SEFRAK-betegnelsen brukes om bygninger som ble registrert i regi av Sekretariatet for registrering av faste kulturminner (SEFRAK) i årene 1975-1995. Registreringene omfatter i prinsippet alle bygninger bygget før 1900. Det eneste kriteriet for registrering var antatt alder på bygningen. Oppdal har ikke et komplett SEFRAK-register, hvor mange av seterdalene mangler. I tillegg mangler det registreringer i områdene Smegarden, Mjøagardan og noen områder mellom Stensem/ Dørreshovden og Nerskogen/Minnildalen.

Askeladden: Askeladden er Riksantikvarens offisielle database over freda kulturminner og kulturmiljøer i Norge. Askeladden inneholder data om kulturminner og kulturmiljøer som er fredet etter kulturminneloven, vernet etter plan- og bygningsloven, eller kulturminnefaglig vurdert som verneverdige. Basen omfatter arkeologiske kulturminner som er automatisk fredet, eller som krever videre undersøkelser før fredningsstatus kan fastsettes (uavklart vernestatus), nyere tids kulturminner som er fredet, midlertidig fredet, vernet etter plan- og bygningsloven eller ansett som verneverdige. Dataene som er åpne tilgjengelige for offentligheten er søkbare på www.kulturminnesok.no

Folketellinger og kirkebøker: Bare menn og gutter over en viss alder ble registrert i de første folketellingene på 1600-tallet. Den første folketellingen som omfattet alle ble foretatt i 1769. I 1801 ble den første folketellingen der innbyggernes navn, bosted, alder og stilling ble registrert gjennomført. Siden har det vært holdt folketellinger regelmessig med 10 eller 15 års mellomrom. For Oppdals del er følgende folketellinger digitalisert:

- Prestemantallet 1664 (avskrevet av Ivar Hoel)
- Folketellingene 1801 (digitalarkivet)
- Folketelling 1815 (Oppdal historielag)
- Folketelling 1865 (digitalarkivet)
- Folketelling 1891 (digitalarkivet, avskrevet av Arvid Skogseth)
- Folketelling 1900 (digitalarkivet)
- Folketelling 1910 (digitalarkivet)

Sektorvise landsverneplaner og fredningsvedtak

- Statens vegvesen: Vegvalg - nasjonal verneplan.
- Bane NOR: landsverneplan for jernbanens kulturminner. Fortid på skinner.
- Statens kartverk: Landsverneplan for kart og oppmåling

Spesialavhandlinger:

- Jakt og fangst i Oppdal. Øystein Mølmen.
- Kunst og kunstnarar frå Oppdal. I gammel og ny tid. Olav Dalgård (red). Utgitt i 1979.
- Oppdaling. Ord og uttrykk. 1988 – ny utgave i 2007. Ingeborg Donali.
- Einar Haugen: Oppdalsmålet. Innføring i et sørtrøndsk fjellbygds mål. Utgitt 1982.
- Oppdal kommune 1837-1937. Ola P. Hoel.
- Lars Gislås har gitt ut til sammen seks bøker om krigen i Oppdal: Krigen (2011), Okkupasjonen (2011), Oppgjøret (2011), Krig i fjellet (2016), Brennpunkt (2017) og Fascister i ei fjellbygd (2019).
- Annerledes nu, da alt er Nyt. Inn- og utmarksutskiftingene i Oppdal ca 1800-1915. Ola Bjørkås.

Kunnskapsoversikten over representerer bare et lite utdrag av det som er skrevet lokalhistorisk for Oppdal. Lokalhistorien for Oppdal må sies å være godt dekt, selv om det naturligvis er mangler også her. Oppdal Historielag har laget en tematisk litteraturliste over lokalhistoriske verk og artikler om Oppdals historie som er tilgjengelig på www.oppdalshistorie.no. Her finnes også oversikter over alle artiklene skrevet i Bøgda Vår.

De første bosetterne

De første bosetterne i Oppdal kom hit for ca 9000 år siden, i eldre steinalder. Det er tufter etter bosetting både i Orkelkroken, Sprikletjern, Skarvatnet og ved Storlidals-halsen. Siden har vi vært her og drevet med jakt og fangst og fiske.

Kulturminnene fra denne tiden er mange, og kanskje spesielt nevnes de store dyregrav-anleggene som ligger i lange, sammenhengende rekker og enkeltvis. Dette er dyregraver for fangst av elg og villrein. I dag kan man fortsatt se de dype, håndgravde gropene. I tilknytning til noen av anleggene er det tydelig båggestø der jegerne med pil og bue har ligget og ventet på reinflokkene skulle komme. Det er gjort en rekke funn fra denne tiden i Oppdal. Dyregravfangsten strekte seg i tidsrommet ca. 7000 f.Kr og fram til 1730 e.Kr. for elgfangst og helt fram til 1890-åra for rein.

Falkefangst har hatt en stor betydning for oppdalingenes økonomi. Det omtales i år 1150 om eksport av et stort antall falker fra Oppdalsregionen til England. Denne fangsten holdt fram til først på 1900-tallet, men med størst omfang på 17-1800-tallet. Det er registrert tre falkefangstanlegg i Oppdal: Falgfangerhøa nord for Gjevilvatnet, Falkhøa ved Orkelsjøen og trolig ett ved Levra nordøst for Skarvatnet.

Tidsakse

Eldre steinalder: 10000 - 4000 f. Kr
Yngre steinalder: 4000 - 1800 f. Kr
Eldre bronsealder: 1800 - 1000 f. Kr
Yngre bronsealder: 1000 - 500 f. Kr
Eldre jernalder: 500 f. Kr - 570 e.Kr
(Folkevandringstid 400-570)
Yngre jernalder: 500 - 1000 e.Kr
(Vikingtid 800-1050)
Tidlig middelalder: 1050 - 1150
Høymiddelalder: 1150 - 1350
Senmiddelalderen: 1350 - 1537
Nyere tid: Tiden etter reformasjonen fram til i dag

Handel, reiseliv og næring

Fram til 1833 fantes det ingen butikker i Oppdal. Oppdal var i stor grad et sjølbergingssamfunn når det kom til lokale ressurser. Mot midten av 1800-tallet kom forretningene i stort tempo, og i perioden 1833-1872 vokste tallet på landhandler fra én til tolv. Den første landhandelen ble startet av Ole O. Rise ved Ålma i 1833. Ålma var på denne tiden et lite bygdesentrum som også hadde gjestgiveri. På 1850-tallet var det både bakeri, garveri og tekstilfargereri ved Ålma. Etter at riksvegen ble flyttet lenger øst på 1860-tallet kom Ålma i bakevja, og med tiden forsvant butikkene herifra. Den gamle landhandelen var en frittstående bedrift hvor eieren drev på eget ansvar og for egen regning.

Noen sentrale historiske handelsvirksomheter:

- **Vognildsbua:** Starter opp i 1869. Driften avvikles siden i 1982. Restaureringsarbeid starter i 1996, og i 1997 etableres en stiftelse som overtar anlegget. I 1998 åpner museumsbutikken igjen for ordinær drift. I dag arrangeres det både bingo, pub, festival og andre arrangement på Vognildsbua.
- **Driva Samvirkelag:** startes i 1913. Får nytt forretningsbygg i 1934. Avviklet i 2009 og revet av Statens vegvesen i 2014.
- **Brødrene Fjøsne (Nygard):** Starter opp i 1900 under navnet «Brødrene Fjøsne» som landhandel og har vært nyttet til forretningsformål sammenhengende siden. Utleid siden 1984.
- **Oppdal Bokhandel:** Bygd som misjonshus i 1920 – senere ombygd til bokhandel i 1939. Hatt en rekke leietakere siden.
- **Mjøen handelslag (Mjøabua).** Starter i 1871 og er i perioder bygdas største forretning. Brenner ned i 1953. Konkurs i 1962.

- **Aalbu Handelsforretning (Ålbusbua)** starter i 1885. Langvarig drift. Nedlagt på 90-tallet. Fryseri på Trøa.
- **Lønset bakeri:** startes i 1913. Utvider til butikk i 1927.
- **Rostenhuset:** forretnings- og boligbygg fra 1922. Riise kolonial hadde fra starten i 1922 virksomhet her. Bygget er brukt som manufaktur, advokatkontor, kolonialvarer, rørleggerforretning, slakteri, atelier, barnetøysbutikk og verksted. Boliger per 2020.
- **Husfliden:** bygges i 1932-1934 i den lokale oppstuggustilen av Erik Røtvei. Flyttes i 1963 og bygges på samme år av Olav Solberg.
- **Oppdal samvirkelag.** Åpner i 1920 og utvidere en rekke ganger i tiårene som kommer. Bakeri i 1923, mølle i 1934. Brenner ned i 1977 og åpner Domus i 1979. Totalrenovering og påbygd i 2020
- **Engan filial:** Oppdal samvirkelag åpner her i 1957. Legges ned i 1987.
- **Festa filial:** Senere Festa handel og fryseri. Drevet som samvirkelag. Festa Handel i dag.
- **Drivdalen handelsforening.** Åpnet i 1871 og legges ned i 1878.
- **Auna Handelsforening.** Stiftet i 1872 og legges ned i 1901.
- **Grøsethkafeen.** Etablert i 1939 og tatt i bruk sommeren 1940. Da var det også slakteri og delikatesseforretning i bygget. I 1966 ble kafeen rammet av brann og hele bygget ble totalskadet. Nybygget i funksjonalistisk stil ble åpnet 1968. I lokalene har det også vært legepraksis, frisør, sportsforretninger og gullsmed. I dag er det kafeteria og pub.
- **Møllekroa:** ferdigstilt høsten 1934 av Opdal Samvirkelag. I 1936 produseres 400 000 kg korn her. Dette er det største kvanta som selges til statens kornforretning i hele distriktet. Bygges om til kafeteria i 1977. En av få bygninger som står igjen etter den gamle sentrumsbebyggelsen.

Andre handelsforretninger:

- Brødrene Grøseth, Lønset.
- O. Stuen, Nordskogen.
- Magda Styrvold, Vognill
- H. Fjøsne, Vognill
- O. Bjerkås, Driva.
- Dørum handelsforretning.
- Teksum-huset: Hotell og kafe. Hotell og kafé i 1934. 1958: bakeri og konditori. Kjøpes av Opdal samvirkelag i 1966. Rives i 1977.

Et utvalg historiske meierier:

- Vognild meieri (1879-1885/1888)
- Oppdal Dampmeieri (1893-1930)
- Rise Meieri (1894-1911)
- Taagvold Dampmeieri (1895-1906)
- Mjøen Meieri (1895-1940). Bygger 18 meters høy pipe i 1936 – den største i bygda.
- Lønset Meieri (1896-1910)
- Dørum Aktiemeieri (1900-1919)
- Oppdal meieri (1950-1989). Tilbygg i 1961.

Reiseliv:

Oppdal som reiselivsdestinasjon har en lang og omfattende historie, som vi fortsatt har mange levende eksempler på. Noen av de mest interessante er:

- **Hotell Nor:** ombygd flere ganger. Skysstasjon fra 1912, hotell fra 1913. Ny fasade i 1924, 1947, og 1987.
- **Oppdal Turisthotell:** Jernbanerestauranten åpner i 1923, hotellet i 1924. Bygd som et av de første signalbyggene i Oppdalsskifer. Gudmund Hoel ved Norges Statsbaners arkitektkontor tegnet bygningen. Turisthotellet var det første i landet med varmt og kaldt vann på alle rom. Bygd på med spiseromsfløy i 1963 og senere med flere rom i 1979-1980.
- **Solvang (Vekve hotell):** Oppført som hotell med 26 rom i 1918 i lafta tømmer. Utvidet i 1959 med ti småhus/småhytter i lafta tømmer som ble oppgradert i 1979.

Fjellstuer og turisthytter

Kongsvold Fjeldstue: offisiell status som fjellstue fra 1670, men har historie tilbake til 1200-tallet. Dagens tunformasjon stammer fra 1880-årene og representerer et typisk Gudbrandsdalstun fra samme periode. Anlegget består av et 20-talls bygninger, hvor de eldste er fra 1700-tallet. I fredningsbegrunnelsen står følgende:

«Kongsvold Fjeldstue representerer med sin mange hundre år lange funksjon som overnattingssted på Dovrefjell en viktig del av norsk kulturhistorie. Det statlige engasjementet for innkvartering av reisende går helt tilbake til 1100-tallet da kong Eystein etablerte såkalte sælehus, en slags selvbetjeningshytter som et statlig ansvar, bl.a. på Dovre. Som det eldste fjellstueanlegget som fortsatt er i statlig eie har Kongsvold stor historisk verdi. Fra 1900-tallet har anlegget også betydning som biologisk forskningsstasjon. Anlegget består av mange hus fra flere perioder, og er et sammensatt og karakteristisk bygningsmiljø som med sin beliggenhet på høyfjellet har stor opplevelsesverdi.»

Kongsvold drives i dag som serverings- og overnattingssted og er dermed den eldste fjellstuen som fortsatt er i drift. Anlegget er fredet og eies av staten.

Drivstua: er den nordligste og eldste av de fire fjellstueene på Dovre, med historie tilbake til 1200-tallet. I 1933 ble Drivstua solgt til oppsitteren og vært i familiens eie siden. Drivstua er et tradisjonelt firkanttun bestående av fjellstue/våningshus, kårbolig, to stabbur, driftsbygning og eldhus. Den gamle kongevegen mellom Trondheim og Oslo gikk gjennom tunet tidligere. Ligger i umiddelbar nærhet til den fredete Drivstua Jernbanestasjon. Fredet.

Gjevilvasshytta: består av to gjenreiste hus, sammenbygd med nyere mellomdel og en bakfløy. De to gjenreiste bygningene er kjent som Sliperbygningen og Syrstadbygningen fra henholdsvis 1819 og 1740. De to byggene ble bygd sammen i 1950. Bygd på med kjøkken i 1977. Eid av Trondhjems Turistforening. Fredet i 1984.

Andre turisthytter/overnattingssteder:

- **Storli Gard:** over 400 år gammel gård med lang tradisjon for å ta imot gjester. En av Norges største privateide utmarkseiendommer. Garden drives med sau, og viderefører eget lammekjøtt. Servering og overnatting.

- **Bårdsgarden:** overnattingshistorie tilbake til slutten av 1800-tallet, hvor engelske fiskere var noen av de første turistene. I dag er det selvbetjent turisthytte i deler av hovedbygningen.
- **Bortistu gjestegård:** Startet også tidlig med gjester og overnatting, har videreutviklet overnattingskonseptet og tilbyr servering for store grupper, kurs og konferanse og aktiviteter.
- **Åmotsdalshytta:** først reist som ei lita steinbu i 1922 før ei større hytte ble oppført og koblet på i 1953. Nødbu med anneks og utedo ble oppført i 1983.
- **Orkelsjøhytta:** innviet i 1927 etter at Trondhjems turistforening kjøpte eiendommen i 1925. Ved byggingen besto hytta av ei eldre privathytte og et tilbygg i to etasjer. Tilbygget var basert på ei brakke fra byggingen av Dovrebanen. Hytta ble bygd kraftig om i 1983 og er i dag selvbetjent.
- **Dindalshytta:** Ei gammel slåttebu som i 1934 ble flyttet til et engstykke i Dindalen, der Hjalmar Olsen tok imot fjellfarende gjester til overnatting og servering. Trondhjems Turistforening overtok hytta og åpnet den som selvbetjent tilbud fra 1965.
- **Vassendsetra:** var opprinnelig seter under Bortistu Storli. Trondhjems turistforening inngikk i 1998 avtale om selvbetjent hytte i seterhuset med plass til 20 senger.

Immateriell kulturarv

Treskjæring

Første funn utskjæringer i tre i Oppdal er datert til år 7300 f.Kr, fra eldre steinalder, og er en 18,4 cm lang trebit med hull og innskåret mønster, funnet i Bjønnsvatnet på Fagerhaug.

Det er kommet mange gode treskjærere etter dette, og treskjæring har i Oppdalsamfunnet hatt en viktig funksjon både i kunst og næringsøyemed. De som har utmerket seg mest er:

- **Knut Eriksen Honne (1763-1848):** maler og treskjærer.
- **Sjur Jamtsæter (1816-1873):** dekorasjonsmaler og kunsthåndverker. Kjent for sin allsidighet og manifold. Sjur behersket mange forskjellige teknikker og håndverksområder; tegner, rosebilder, illusjonsmaler, sjablongmaker, treskjærer, instrumentmaker og plogsmed. Mye av hans arbeid ligger i dag på Oppdalsmuseet og er dokumentert i heftet «Sjur Jamtsæter – tusenkunstneren fra Lønset».
- **Ole Olsen Moene (1839-1908)** utviklet sin egen stil som er internasjonalt kjent som Moene-stilen. Moene ble født på gården Morken nord for Tågvollan i 1839 og gikk i lære hos Sjur Jamtsæter på Lønset. Moene sendte fra seg 1599 gjenstander gjennom 35 år og har hatt kunder verden over. Moene regnes som Norges, om ikke Skandinavias, beste treskjærer.
- **Johannes Haugen (1873-1956)**
- Aktive treskjærere i nyere tid som har gjort seg kjent gjennom sitt virke er Sivert Liabø og brødrene Iver, Sigmund og John Bjørndalsæter.
- Bård Bjørndalsæter driver i dag treskjærervirksomhet.

Tekstilkunst

Eldste tekstilfunn som er bevart fra Oppdal er datert til 1689 og er en billedvev funnet på Ørstad gård. Fra 1690-1790 er det nedskrevet 212 billedvever i skifteprotokollene fra Oppdal, registrert på 35 gårder. Det er mye putetrekk og stoltrekk og noen benkedyner, 16 er omtalt som montert på skinnfell. Fra 1724 kommer broderte åkle, eller saumaåkle, inn som en spesialitet for Oppdal. De fleste registrert fra 1724-1863, dette er en tradisjon som spesielt har holdt seg i Storlidalen der Storlidsdrakten med sauma stakk og vest er laget i samme teknikk.

Skillbragd er en gammel vevteknikk, eldste funn registrert i Rennebu på 1300-tallet. I Oppdal er det vevd åklær i skillbragdteknikk. De senere år er følgende mønster spesielt utviklet gjennom vevkursene

til Oppdal husflidslag: Stekeråklæ, Stensesåklæ og Åmotsdalsåklæ med ulike mønster fra hvert område. Vevtradisjonen er holdt godt vedlike, det er tre vevstuer i Oppdal pr 2020.

Oppdalsbunaden: draktdelene er hentet fra ulike deler av Oppdal. Skjorta er ei kopi av gammel skjorte fra Gravaune Gård. Mannsbunaden er laget etter gamle plagg fra slutten av 1700-tallet og begynnelsen av 1800-tallet fra bl.a. Stenboeng. Originalvesten er i dag på Trøndelag folkemuseum. Oppdalsbunaden for kvinner vedtas fullført i 1963 av Landsnemnda for bundadsspørsmål.

Det finnes også folkedrakter for ulike kretser i Oppdal; Lønsetdrakt, Storlidalstakk og Drivdalsdrakt.

Stedsnavn

En viktig del av kommunens historie finner vi i stedsnavn. Stedsnavn bærer mye kulturhistorie, ettersom de gamle stedsnavnene stammer fra ei tid da menneskene brukte naturen på en helt annen måte enn i dag. Naturnavn er ofte kulturnavn, og kunne fortelle om hvor en fant bær, hvor en sanket inn dyra, og hvem som brukte området. Navn som blir lite brukt på små steder representerer en viktig kilde til kunnskap selv om de ikke er i daglig bruk. Stedsnavn har som regel opphav i et eller annet særskilt ved stedet navnet er gitt.

Fastsettning av skrivemåte skal ta utgangspunkt i den nedervede lokale uttalen. Det er viktig at man har i bakhodet at navn skal bli stående i generasjoner fremover. Stedsnavn er regulert av Lov om stadnamn, som har følgende formålsparagraf:

«Formålet med denne lova er å ta vare på stadnamn som språklege kulturminne, gi dei ei skriftform som er praktisk, og som ikkje skyggjer for meiningsinnhaldet i namnet, og medverke til kjennskap til og aktiv bruk av namna.

Lova skal sikre omsynet til norske, samiske og kvenske stadnamn i samsvar med nasjonalt lovverk og internasjonale avtalar og konvensjonar (...).

Av navn på gardsbruk, enger, veger, råk mm. i Oppdal har de aller fleste et historisk forankret navn med en betydning og historie bak.

Endingene –vin og –heim, samt usammensatte naturnavn er ofte kjennetegn på svært gamle gardsnavn. Eksempler på noen av de eldste gardsnavnene i Oppdal, og deres betydning:

Usammensette naturnavn	-vin (grassgrodd slette/eng) ending	-em ending (heim)
Vang (grasgrodd slette) Rise (ris, krattskog) Lo (lavtliggende eng nær vann og skog)	Snøve (Snjo-vin. Snø-eng) Hevle (Hefil-vin. Eng på høydrag) Breen (Brei-vin. Bred eng)	Skorem (skogheim) Fossem (fossheim) Gottem (trolig heimen der laksen gyter) Utem (heimen som ligger langt borte) Stensem (heimen med mye stein)

Oppdal kommune har et stedsnavnregister over lokale stedsnavn. Det mangler en kartlegging av samiske stedsnavn i kommunen.

Dialekt

Oppdaling (oppdalsmål) er beskrevet som et sørtrøndsk mål, med innslag fra både nordmørsmål, gudbrandsdalsmål og østerdalsmål. Det er godt dokumentert gjennom Oppdalsboka bind 3, Einar Haugens «Oppdalsmålet» og Ingeborg Donalis ordbok.

Samiske kulturminner

Det er få kjente samiske kulturminner i kommunen. Det beror i hovedsak på mangel av systematisk innhenting av muntlige opplysninger og historisk informasjon, samt mangel på systematiske kulturminneregistreringer ifølge Sametinget. Det er derfor god grunn til å tro at det finnes mange uoppdagede og uregistrerte, samiske kulturminner i Oppdal. Mye av den samiske aktiviteten i Oppdal skriver seg fra nyere tid, og er derfor ikke omfattet av kulturminneloven. De har derfor ikke vern, men er likevel viktige og representative minner om samisk historie. Det som er kjent av samiske kulturminner i kommunen ligger spredt, men enkelte områder har sett mer samisk aktivitet enn andre opp gjennom historien. Dette gjelder i hovedsak følgende områder:

Åmotsdalen: Familien Jonassen holdt til i Åmotsdalen på 1900-tallet, og er et spesielt viktig og representativt minne om samisk historie som tilskrives nyere tid. Jonassen-familien satte opp Finnbua som står rett øst for Grytholet på Dovrefjell. Takmaterialet ble trukket på skikjelke fra Lundlia om Reppdalen. Finnbua ble brukt som gjeterbu og er vernet som samisk kulturminne etter KML § 4 2. ledd.

Storlidalen: Sametinget har registrert en gammetuft ved Storli (askeladdenID 230757). Denne er datert til de første århundrene etter Kristi fødsel. Dette er blant de aller eldste dateringene av sørsamiske kulturminner i landet. Den er således et svært sjeldent eksempel fra en lang, samisk historie vi kun kjenner bruddstykker av.

Minilldalen, Høghødalen og Grøndalen: Områdene omkring Nerskogen har i lang tid vært i bruk av samer. I Minilldalen, Høghødalen og Grøndalen er det kjent flere samiske kulturminner. Disse utgjør et kulturmiljø som viser stor tidsdybde og mange sider ved samisk tilværelse. Her er det boplasser, melkegroper og en fangstmarksgrav som antagelig stammer fra jernalder.

Haugtjønnin og Finnsjøen: I dette området er det mange historier og indikasjon på samisk aktivitet, men ingen registrerte kulturminner. På et kart fra ca. 1900 er det inntegnet flere gammer ved Haugtjønnin. Disse stammer mest trolig fra bosetning tilhørende samer med lengre tids opphold i Forollhognaområdet forut for tvangsflyttingen omkring 1900. Andre samer har også hatt tilhold i området, og spesielt øvre deler av Einunndalen. Blant andre Brandsfjellfamilien, som måtte flytte til Tydal, og etablerte seg ved Essandsjøen.

Tekniske og industrielle kulturminner

Skifer og steinindustri: Mest sannsynlig er kvartittskifer fra Drivdalen brukt av de lokale bøndene tilbake til forhistorisk tid. De ble da brukt som båsskiller, som golvdekke og foran inngangsdører. På 1800-tallet begynte man å bruke heller av skifer som taktekke, og fra midten av 1800-tallet ble skiferen en salgsvare til kjøpere i byene. Mesteparten av takskiferen ble tatt ut fra brudd i Gjessengerdalen helt fram til 1950-åra da leirskiferen måtte gi tapt for mer populære takdekker, blant annet eternitten. På dette tidspunktet var det imidlertid bygget seg opp en industriell produksjon av skifer i Drivdalen. Dette kom som et resultat av at Olav Skaslien, som var bygningssjef på Dovrebaneanlegget, utviklet hogstteknikker som gjorde det mulig å gi skiferen rette kanter under hogging. Skiferen fra Drivdalen leverer i dag produkter over hele verden. Oppdal har i dag mange bygninger hvor skifer er brukt som materiale. Av de eldste byggene finner vi lokstaller langs Dovrebanen som ble bygget i forbindelse med bygging av Dovrebanen.

Katlberget sør for Tilset er eksempel på et svært godt bevart klebersteinsbrudd fra middelalderen. Her er gryteemnene fortsatt svært synlig i bergveggen. Skifer og steinindustri blir presentert og formidlet gjennom egen «avdeling» på Oppdalsmuseet. Bygninger og gjenstander blir tatt vare på og tradisjonelle teknikker og informasjon om aktiviteten blir formidlet.

Industrielve Ålma: i over flere år er Ålma brukt til industriell virksomhet. Flere av disse sporene er synlige den dag i dag, primært i form av anlegg tilknyttet sagbruk. Murer for å lede vann er typiske spor som sees i dag. På strekningen mellom Øya og Ålma gård er det tre dammer, som tidligere ble kaldt Vaslidammen, Embretdammen og Fuglemdammen. Embretdammen ved Vasslægja er antageligvis den eldste.

Mange av elver og bekker i bygda var i bruk til kvenner, sagbruk, vadmelsstamperi mm. I dag vises som regel bare tuftene igjen etter alle disse anlegga, med noen få unntak.

Pelsdyr: Oppdal pelsdyrslag ble stiftet i 1930, og i 1938 var det 77 revgårder med totalt 1636 rev i kommunen. I 1959 samles pelsdyrfarmene på Gorsetmoen – senere kalt Revmoen på folkemunne. På det meste var det 75 pelsprodusenter og 13.000 revetisper på Gorsetmoen. I 1964 starter revematprodusenten Oppdal Pelsdyrfor AL.

Kraftverk: Oppdals første kraftverk bygges i 1913 av Torvald Kolstad. I 1935 har bygda 18 elektrisitetsverk, her er noen utvalgte listet opp:

- Mjøabekken: 1927.
- Driva elektrisitetsverk: 1932.
- Oppdal elektrisitetsverk: 1932.
- Driva kraftverk: 1973
- Stor-Festa: 1973.

Historien om kraftverka er samlet i boka til Arvid Myrhaug utgitt 2020: Da elektrisiteten kom til Oppdal.

Andre bygg som ikke er direkte knyttet til industri, men som likevel nevnes. Disse er ytterligere omtalt senere.

- **Oppdal gamle brannstasjon:** Vedtatt i 1940 og bygd etter krigen. Bygget er i dag godt bevart og er en integrert del av Furulytorget.
- **Oppdalsbanken:** åpnes i 1956 i nye lokaler i hvor de fortsatt holder til, tegnet av arkitekt Guldahl. Påbygg ferdigstilt i 1981.

Samferdsel og kommunikasjon

Kongevegen over Dovrefjell: Kongevegen over Dovrefjell har en rik kulturhistorie som knytter seg til kongeferder, fjellstuedrift og generalvegmeisternes pionerarbeid. Veggen er dermed både en viktig del av Norges veghistorie, samtidig som den representerer viktige nasjonale, regionale og lokale begivenheter.

Kongevegen over Dovrefjell var den første kjørbare vegen for vogner over Dovrefjell. Veggen var en del av hovedvegen mellom Christiania og Trondheim, og fra slutten av 1600-tallet forbandt vegen det nordenfjelske og det sønnenfjelske. Gjennom 1700-tallet ble Kongevegen over Dovrefjell utbedret slik at den kunne brukes av stadig større kjøretøy og reisefølge. Ved Christian den VI's kongeferd over Dovrefjell i 1733, var det mulig å kjøre med firehjuls vogner, og et følge på rundt 200 personer reiste med kongen over fjellet.

Veggen ble bygget på slutten av 1600-tallet og begynnelsen av 1700-tallet som en av de første kjørevegene i Norge. Sentralt i historien om kongevegen er kongeferdene som gikk over Dovrefjell i 1685, 1704 og 1733. Store deler av Kongevegen over Dovrefjell er fortsatt bevart, og Vårstigen i Drivdalen byr på spektakulære vegstrekninger som slynger seg oppover dalsiden, med elva Driva i dalbunnen. Over Hjerkinnhø kan vi se kongevegens tydelige og rette linje, som viser stor ingeniørkunst, anlagt etter datidens vegidealer.

Vårstigen gjennomgår i perioden 2017-2022 en omfattende restaurering i regi av Statens Vegvesen. Prosjektet er et samarbeidsprosjekt mellom Oppdal og Dovre kommune, Statens Vegvesen, Trøndelag og Innlandet Fylkeskommune, Pilegrimssenter Dovrefjell, Gudbrandsdalsmusea, og de to nasjonalparkstyrene for Dovrefjell-Sunndalsfjella og Rondane-Dovre. Veggen istandsettes og hele traséen Dovre kirke-Oppdal kirke tilrettelegges med merking og formidling.

Skillet mellom det nordenfjeldske og det søndenfjeldske Norge på Grønnbakken/Hjerkinnhøa er blitt markert med en rekke ulike konstruksjoner. I 1648 stod det et kors som senere ble erstattet med ulike portaler i perioden 1704-1860. I 2014 ble en kopi av portalen fra 1775 reist i regi av Statens vegvesen og OASE Drivdalen. Den står i dag ikke der den opprinnelig sto.

Pilegrimsleden: prosjektet med å legge til rette for vandring langs de gamle pilegrimsledene mot Nidaros som vi kjenner det i dag kom i gang på starten av 1990-tallet, men ledens historie strekker seg så langt tilbake som 1030. Etter at Olav Haraldsson falt under slaget på Stiklestad har tusener søkt til Nidaros for å søke sjelebot ved hans grav. Vegene de vandret etter var samtidens ferdselsveger – disse gikk ofte oppe i dalsidene gjennom de største gårdene og langs åser og tørre rygger. I bratt terreng førte trafikken ofte til at det ble dannet «hulveger», da ferdsel og rennende vann førte til at det oppløste jordsmonnet rant unna og det oppsto søkk i vegen. Pilegrimsleden gjennom Oppdal er i dag en sammenhengende trasé

på ca 7 mil. Dette betyr at Oppdal har en av de lengste traséene gjennom vår kommune. Langs traseen er det flere både immaterielle og materielle kulturminner:

Råk: et viktig element i kulturlandskapet er råkene. Råk ble brukt, og brukes fortsatt til, å få dyra fra innmarka til utmarksbeitet. Råkene var ofte felleseie mellom gardene i grenda, og er viktig infrastruktur under sausankinga. Mange råk finnes fortsatt i dag men brukes i varierende grad. Flere av dem er enten brutt av veg og annen byggeaktivitet, mens andre er gjengrodd. Råkene kjennetegnes ofte som smale parseller i landskapet som leder opp mot utmarka.

Jernbane: Dovrebanen gjennom Oppdal har mange interessante kulturminner som fortsatt står igjen og er godt bevart. Lokstaller, stasjonsbygninger, betjentboliger mm. er ofte staselige bygg som representerer en interessant bruk. Bruken av disse er i dag svært endret sammenlignet med tidligere bruk. I Oppdal har vi én stasjonsbygning som er fredet av Riksantikvaren (Drivstua). Følgende stasjoner finnes i Oppdal:

- Kongsvoll Stasjon
- Drivstua Stasjon med betjentbolig og skolebygg oppført av NSB.
- Driva stasjon
- Oppdal stasjon med lokstall med vanntårn.
- Fagerhaug stasjon med lokstall.
- Engan Stasjon ble revet og flyttet til Halsetløkka camping.

- Ålbusråket
- Holsråket
- Tandråket
- Ørstadråket
- Stensesråket
- Myrtrøråket
- Haugråket
- Tyvesråket
- Bjørkliråket
- Bakkråket
- Losvollråket
- Losråket
- Liaråket
- Mælesråket
- Snøvesråket

Andre interessante kulturminner innen samferdsel og kommunikasjon:

- Taubanen til Hullberget: Tatt i bruk i 1961. I 1988 kommer vegen og erstatter taubanens bruksområde. Taubanen strekker seg 700 meter over dalen og er på det høyeste ca 250 meter. Iver Åsberg sto for byggingen. Banen er opprinnelig fra Auraanlegget.
- Telegrafhistorie: Oppdal telefonselskap stiftes i 1894. Egne lokaler på Skarsem i 1930. Flytter inn i nye lokaler på Høgmo i 1970. Skarsemsentralen flyttes til museet i 1996.
- Kilometersteiner: fire av disse står langs E6 i Oppdal.
- Stølen Brevhusrevhus (1928-1950)

Landsverneplan for Statens kartverk: høsten 2019 foreslås Blåhø og Sissihø som fredede kulturminner. Formålet med fredningen er å bevare Blåhø og Sissihø som et kulturminne representativt for den statlige oppmåling av Norge, og å sikre bevaring av elementer knyttet til vardens opprinnelige funksjon. Sissihø er et trigonometrisk punkt brukt i kartlegging og oppmåling av Norge siden 1835, og er førsteordenspunkt i et landsdekkende nett. Dagens varde på Sissihø er fra 1955. Varden på Blåhø er fra 1893, og er et tredjeordenspunkt i det gamle oppmålingsnettet og nytt trigonometrisk punkt fra 1955.

Bjarke: Bil- og sykkelverksted. Oppdals første sykkelreperatør og produserer egne sykler under navnet «E.O. Gisnås Kule. Drevet av Even O. Gisnås. Senere kommunalt bibliotek.

Kulturlandskap

Vi kan ikke med sikkerhet si når Oppdal ble ei bygd med fastboende bønder. Vi kan med stor sikkerhet si at Oppdal noen hundre år etter Kristi fødsel hadde fått flere titalls gardar. Det gamle sjølforsyningsjordbruket var preget av en ekstensiv bruk. Hele gården med tilhørende inn- og utmark, skog, fjell, elver og vann ble brukt som ressursgrunnlag. Fjellbeitet var spesielt verdifullt, og fra 1700-tallet ble det vanlig med setrer tilhørende gårdene. Kulturlandskapet i Oppdal er spesielt, pga en ubrutt bruk og beitetradisjon over mange tusen år som har utviklet et unikt og stort biologisk mangfold i beiteplanter, sopp, insekter og flora og fauna generelt. I tillegg har både bygda og i sæterdalene en særegen bebyggelse, sammen med andre element som stenutgarder, gamle veier og råk.

Nasjonalt viktige kulturlandskap ble kartlagt 1994 av Miljøverndepartementet/Fylkesmannen. I Oppdal ble Vinstradalen og Klevgardan-Sliper-Detli beskrevet som store viktige områder, i tillegg ble mindre områder beskrevet som området rundt Gjevilvasshytta, Rensbekksætra, Båggåstronda, Ålbusbakkan, Åmotsdalen og Vårstigen. I en oppfølgingsrapport i 1996 prioriteres Klevgardan-Sliper-Detli og Vinstradalen, og i 2018 får Klevgardan-Sliper-Detli-Hullberget status som Utvalgt kulturlandskap.

Oppdal har stor overvekt av naturbeitemarker og hagemarkskog, sammenlignet med fylket og landet generelt. Dette har en sammenheng både med kalkrik berggrunn, godt jordsmonn og flere tusen år med ubrutt beitebruk av all utmark. Botanikere fra inn- og utland har i over 100 år preferert de kalkrike områdene rundt Knutshøene og Blåhø/Gjevilvasskammene på leit etter særegne fjellplanter. Og de siste år er det i beitebakkene på leit etter beitemarkssopp og svartkurle en finner botanikerne.

Kulturlandskapet består av infrastruktur som veier, råk og rekster, stenutgarder og rydningsrøyser, gamle og nye hamninger, sanke- og skilleanlegg. Og ikke minst utgjør bygningene et stort og viktig preg i landskapet. Gardsmiljø, store og små driftsbygninger/ uthus, sæterdalene med sin særpregede bebyggelse, ei høyløe i en slåtteteig – alt har sin plass til nytte for utøvelse av landbruket. Hus på garden var tallrike, laftet i tømmer, ofte fra egen skog. Husene var nøye tilpasset de forskjellige funksjonene (se faktaboks). Husa var som regel plassert tett sammen, enten i firkanttun eller i to rekker med innhus øverst og uthus nederst. Badstu og Smie ble ofte plassert et stykke unna grunnet brannfare.

Typiske hus på gårdene:

Stall og fjøs for dyrehold
Låve til å oppbevare korn
Stabbur til å oppbevare mat
Onnbu til lagring av klær
Badstu til bad – senere tørking av korn, malt og trevirke.
Eldhus som grovkjøkken til bakst og slakt.
Smie
Våningshus
Staurhus
Høyløe

Det tørre innlandsklimaet i Oppdal gjør at vi har mange ukledde tømmerhus. Et typisk og særpreget trekk ved lånene i Oppdal er gangen/fordøra som ikke er tømret men heller kledd med panel. Dette er et fenomen som ellers er mest utbredt på vestlandet. Inngangspartiene er ofte rikt dekorert. Kubbehus er en kjent men lite utbredt byggestil. I Oppdal har vi noen av de siste kjente byggene oppført i denne stilen.

Krigsminner

Oppdal sovjetiske krigsgravplass (Russergrava): Ved Furuly ble det i 1941 bygd en fangeleir for russiske krigsfanger ved Furuly. Etter krigen ble det opparbeidet en gravplass i nærheten av der tyskerne gravla fanger som omkom i fangenskap. Monumentet ble avduket 17. Mai 1950, og i 1956 ble området permanent og området ble planert og opparbeidet med steingjerde og port. 104 personer ligger gravlagt her, hvor om lag 80 av disse er kjent ved navn. Monumentet er tegnet av arkitekt Tverdahl og laget av Ingebrigt O. Mjøen.

Krigshistorien fra 2. verdenskrig i Oppdal er nedskrevet og godt ivaretatt gjennom flere bøker av Lars Gisnås. Få, om noen, lokalsamfunn har en så godt dokumentert krigshistorie som Oppdal: Krigen, Okkupasjon og oppgjøret (3 bind utgitt i 2011), Krigen i Fjellet (2016), Brennpunkt 1940 (2017) og Fascister i ei fjellbygd (2019). Andre anlegg/bygg som kan knyttes til krigen:

- Tysk bruk av bygg og anlegg som står i dag (f. eks Raulåna og turisthotellet), Fjellvang (lasarett) og sykehjemmet.
- Fangeleire: Persaune (Høgmo. Der meieriet senere ble anlagt) og senere Furuly (der dagens gressbane ligger). Om lag 1000 russiske fanger i bygda ved krigens slutt.
- Ammunisjonslageret
- Bunkere

Kultsteder og kirker

I middelalderen hadde Oppdal fem kirker; Vang, Ålbu, Lo, Lønset og ved Stavåa. Iløpet av senmiddelalderen forfall fire av de fem kirkene grunnet befolkningsnedgang. I dag har Oppdal tre kirker: Oppdal kirke eller 'Marit på Vang' som den og benevnes, Lønset kirke og Fagerhaug kirke.

Oppdal kirke: Fram til kirken ble bygd i 1650 sto det en stavkirke viet til St. Edmund her. Den eksplosive befolkningsveksten fra slutten av 1500-tallet utløste behovet for en ny kirke. Deler av materialet fra stavkirka datert til 1200-tallet ble gjenbrukt og er nå i dåpssakrestiet. Kirken er reist i tømmer men ble allerede i 1660-årene kledd i panelbord fra prest Bernhofts egen sag ved Stavåa. Taket på kirka er leireskifer fra Gjesengerdalen, sannsynligvis fra 1870-årene. I 1884 ble tømmerveggene panelert innvendig og de faste benkene ble byttet ut med løse. På Starten av 1950-tallet, i forbindelse med 300-års jubileet, gjennomgikk kirken en stor restaurering. Mye ble tilbakeført til slik kirken opprinnelig var. Panelet ble fjernet og de løse benkene ble erstattet av faste benker igjen. Arbeidet var ferdig 1953.

St. Edmundsdagene arrangeres annet hvert år som kirkelige kulturdager. Hvert år arrangeres St. Edmunds messe som drar linjer mellom dagens kulturliv og det historiske opphavet til kirka.

Lønset kirke slik den er i dag sto ferdig i 1863, tegnet av Sjur Jamsæter og dekorert av Jamsæter og Ole Olsen Moene. Før denne sto det fra 1770 et kapell på samme tomten. Deler av innredningen i det gamle kapellet ble med over til den nye. Mikael Hoel har malt maleriet ved prekestolen. Lønset kirke er en av 67 åttekantede kirker i landet.

Fagerhaug kirke er opprinnelig et bedehus fra 1921 reist av Oppdal baptistmenighet som Elim bedehus. Kirken ble brukt av menigheten fram til 1928 da bruken ble endret og fram til 1950 ble det

brukt til både trearbeiderskole, snekkerverksted, barnehage og filial for samvirkelaget. Tyskerne brukte også kirken i årene 1943-45. I 1959 ble bygget ombygd og vigslet til kapell. Kirkens sentrale inventar er laget av lokale håndverkere. Altertavla og døpefonten er snekret av møbelsnekker Ingvar Fagerhaug, treskjærerarbeidet er gjort av Hans Donali, og Bjarne Riise har malt altertavla.

Et nyere tilskudd til kirkene er St. Mikael's kapell bygd i 2012, dette ligger langs Pilgrimsleden i Vinstradalen. Kapellet ble tegnet av Yngvild Wathne Sæther og er reist i bindingsverk. Navnet kommer av «Riseengelen», en bronsjefigur av erkeengelen St. Mikael som ble funnet på gravfeltet 500 meter unna.

Middelalderkirkesteder: Ålbu, Lo, Stavåa, Vindal

Eldste skriftlige opplysning om en kirke på Ålbu er fra Bernhofts beskrivelse av Oppdal i 1689:

«Den 3die [kirke stod] i Aalbue 1. mil i vester fra denne Kirke [dvs. Vang], hvor fra ogsaa dennes Vaaben Huus er for fløttede, Samme har været liden efter som Kirke-gaarden eet lidet spasiu[m] [=areal] indtages Hvilken nu med stor Birketrær er bevoksen»

Stavåa kirke beskrives av Bernhoft i 1689 som rester av kirken og muren, samt at det i gamle dager fantes mange krykker, klær og mynter m.m (Brendalsmo 1995). Gerhard Schøning skriver i sin 'Reise gjennom en deel af Norge i de Aar 1773, 1774, 1775 paa Hans Majestets Kongens Bekostning andet bind' at:

«1 Mil norden for Vang nedløber den Elv Stafaa-a, over hvilken her er, hvor Konge-Veien gaaer, en Bro. ... Strax norden eller østen for Stafaa, har tæt hos Veien, i fordum Dage, staaet en Kirke.»

Bernhoft beskriver også en kirke som skal ha stått på vestsiden av Vindøla i Storlidalen på en liten forhøyning i terrenget, nær vadestedet over Vinndøla, nordvest for jordet Storteigen. På hans tid var dette eneste synlige spor etter kirken, som derfor må ha vært nedlagt lenge før. Gården Vindal ble lagt øde en periode etter Svartedauden.

Fra sagaene: "Kong Håkon [1217-63] kjøpte Lo i Oppdal, og der let han gjere gard og kapell og veitslehall" (Soga om Håkon Håkonsson, kap. 333). Kirken er ikke nevnt i de seinmiddelalderiske kildene eller i diplomatiet. Sogneprest Bernhoft skrev i 1689 en beretning om prestegjeldet og omtalte der kort kirken på Lo:

"Den anden [kirke stod] paa Log, een mil Synden for denne Kirke [dvs. Vang], nærmere under Dofrefield, til hvilken maaskee Kirke-Enget i de dage har liggen".

Andre kirker, bedehus o.l.:

- Heimtun bedehus
- Tyve Bedehus
- Dørum Bedehus
- Oppdal Misjons- og menighetshus
- Munkvoll misjonshus
- Oppdal baptistkirke
- Fagerhaug bedehus – også brukt som barnehage og samvirkelag.
- Lønset baptistkirke
- Oppdal kristne senter
- Retterstedet ved Ålma: henrettelsen av Eli Stenboeng – Oppdals siste offentlige henrettelse – ble utført her i 1733.

Fornminner

Gravfelt: Oppdal har et svært stor antall graver spredd over hele kommunen. Mange av de er konsentrert i de fire gravfeltene Vang, Rise, Strand og Lo.

Vang (ID: 7266) er med sine om lag 900 graver det største gravfeltet fra vikingetiden i Norge og et av de største i Nord-Europa. De fleste gravene er fra perioden 750-1000 år e.kr, mens de eldste er fra eldre jernalder eller folkevandringstid, ca. 400-600 e.kr. Det er gjort en rekke funn av internasjonal interesse på feltet etter at 15 graver er arkeologisk undersøkt. Gravfeltet har de senere år gjennomgått en omfattende oppgradering i form av stier, informasjonsskilt, service- og toalettbygg og andre informasjonstiltak. Dette er gjort i samarbeid Trøndelag fylkeskommune, villreinsenteret og andre.

På Rise (ID: 17134) ble Drivdalingene gravlagt i om lag 700 år frem til kristningen rundt år 1000. Det var muligens opp mot 300 gravhauger her på det meste, men dyrkingsarbeidet på 1800-tallet ødela mange av disse. I dag er det bare om lag 30 graver som er mer eller mindre synlig. Det mest kjente funnet er Rise-engelen – en irsk bronsefigur med forgylting fra 7-800-tallet.

Ved elvekanten rett nord for gårdsbruket Strand (ID: 46725) ligger et mindre gravfelt med minst 10 gravhauger. Her er det gjort en rekke funn både i nyere og eldre tid, og det er ikke uvanlig om det kommer frem kullrester. Gravfeltets tidligere utstrekning og omfang er usikkert, men det har sannsynligvis hatt en større utstrekning sørover og vestover.

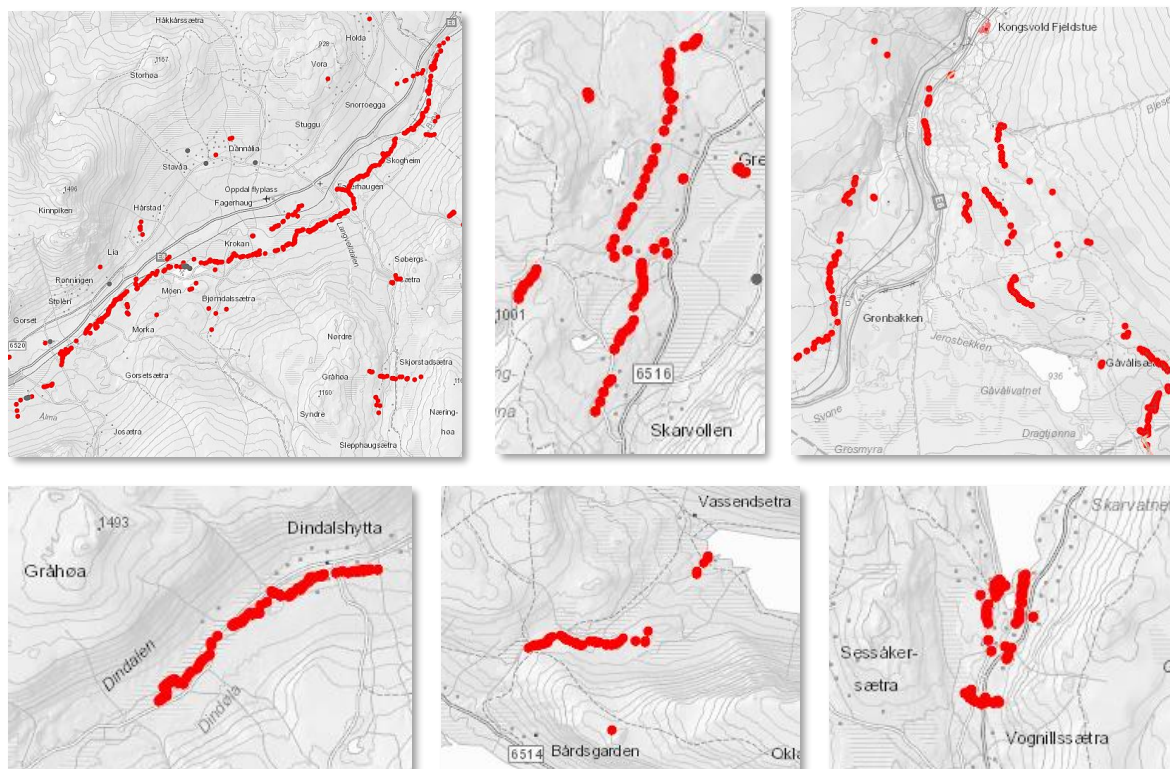
På Lo/Losvollhaugen (ID: 240130) ble det i 2018 registrert om lag 70 graver i et område rett nord for Driva jernbanestasjon. Gravfeltet har også mulige kokegroper og tufter. Pilegrimsleden går gjennom feltet. Ingen graver er arkeologisk undersøkt.

Spor etter jaktkultur: De eldste funnene etter jaktkulturen i Oppdal stammer fra Steinalderen. De eldste og største funnene er ved Ålbusetra i Orkelkroken, i Gjevillvassosen, Skarvassosen og Sprikltjønnin på grensa til Surnadal. Kull fra Orkelkroken er datert til å være 8800 år gammelt. Også funnene ved de tre andre stedene stammer fra samme tidsrom. Ved Orkelkroken og Gjevillvassosen er det samlet inn henholdsvis 300 og 200 gjenstander, hovedsakelig av flint, fra steinalderen. På Brannhaugen i Storlidalen er det spor etter det som kan være ei 9000 år gammel jakthytte.

Fangstanlegg: Oppdalsfjellene har et svært stort antall dyregraver, hvor de fleste hovedsakelig stammer fra yngre jernalder og middelalderen. Disse ble hovedsakelig brukt til villrein og elg, og er derfor lokalisert i eller ved trekkruter. De fleste dyregravene er bygd opp i større, sammenhengende system med ledegjerder for å føre dyrene inn mot gravene. De største konsentrasjonene av villreingraver finner vi på strekningen Oppdal sentrum – Fagerhaug, ved Knutshøg/Grønnbakken, Dindalen, mellom Storlidalen og Gjevillvassdalen, ved Skarvatnet og inne ved Orkelkroken. Anlegget som strekker seg fra sentrum til Fagerhaug består av over 350 groper og er med det et av landets største. Det er flere små og mellomstore anlegg spredd over hele kommunen. Anlegg som mest sannsynlig ble brukt til elg finnes hovedsakelig i dalbunnene.

På 1990-tallet ble det gjort et svært grundig arbeid med å dokumentere fangstanleggene i Oppdal. Resultatet er gjengitt i boka «Jakt og fangst i Oppdal (1995)» av Øystein Mølmen som gir en systematisk gjennomgang av de registreringer som ble gjort den gang.

Bildene viser 6 av de større sammenhengende fangstanleggene i Oppdal. Øverst fra venstre: Alma – Rennebu, Nerskogen og Grønbakken. Nederst fra venstre: Dindalen, Storlidalen og Skarvassosen.

Kullgroper: Det er registrert 82 kullgroper i Oppdal, dette er sammen med Trondheim og Klæbu en av de kommunene i Trøndelag hvor det er funnet flest kullgroper. Alderen varierer. Dateringer av kullgroper på Trenga tyder på at disse er brukt både i romertid, vikingtid og nyere tid.

Tjæremiler: 9 tjæremiler er registrert i kommunen, hvorav tre er tjæreheller og seks er myrmiler. Alderen på disse er usikker. Tjærehellen er den vanligste typen tjæremiler i Norge.

Forsamlings- og undervisningsbygg

Skole og undervisning	Helse og omsorg	Grendahus
Haugen (1862) Rise Vollan. Brenner i 1942, gjenåpner i 1947. Vognild Stølen Torve Engan (Dovrehallen) Nerhoel Klevgardan. Legges ned i 1954. Storlidalen (omgangsskule) Bøaseter Drivstua Håggåenget (Ålbu). Senere Fjellvang. Midtbygda og Drivdalen skoler innvies i 1963. Oppdal ungdomsskole innvies i 1966. Aune innvies i 1965.	Oppdals sykehjem på Vang åpner i 1915. Oppdal syke- og fødehjem åpner i 1960 på Nestuhåggån. Oppdal helsesenter innvies i 1975. Fjellvang	Dovrehallen (1923). Arbeidertun (1962). Berghallen Lønset samfunnshus (1969) Skogtun Oppdalshallen (bygd av Vang ungdomslag i 1922). Kjøpt av Oppdal kommune i 1975. Fjellheim forsamlingshus (1939). Oppdal samfunnshus innvies i 1969. Nå Oppdal kulturhus. Skogheim, Driva. Solgt til private på 60-tallet. Ålma forsamlingshus.

Freda bygninger

Med freda bygninger menes bygninger og kirker som er automatisk, vedtaks-, forskrifts- eller midlertidig fredet etter lov og kirker som er listeførte. Bygg kan fredes etter ulike paragrafer i kulturminneloven:

- Bygninger som blir vedtatt fredet (kml § 15).
- Statlige bygninger som blir vedtatt fredet i forskrift (kml § 22a).
- Bygninger som er eldre enn 1537 er automatisk fredet (kml § 4).
- Stående byggverk med opprinnelse fra perioden 1537-1649 kan bli erklært fredet (kml § 4).
- Samiske bygninger eldre enn 100 år er automatisk fredet (kml § 4).

Det er knyttet strenge regler til hva som kan gjøres med disse bygningene. Tiltak som berører freda bygninger skal saksbehandles av kulturminnemyndigheten. Alle kirker som er bygget mellom 1650 og 1850 er listeførte, men kirker bygget etter 1850 også kan være listeført. At en kirke er listeført betyr at den er definert som verneverdig og har nasjonal verdi. Listeførte kirker behandles på lik linje med fredete kirker. Freda og listeførte bygninger i Oppdal (se vedlegg for liste over alle bygg):

- Gjevillvasshytta – eldste delen.
- Gravaune (8 bygg). Fredet i 1941.
- Lønset og Oppdal kirker.
- Oppdal prestegård (3 bygg).
- Oppdalsmuseet (2 bygg – Bekkastuggu og Dørumstuggu).
- Vikåsen (Oppdals eldste bygg)
- Drivstua Stasjon (2 bygg)

- Drivstua gård (6 bygg)
- Kongsvold stasjon (2 bygg)
- Kongsvold (15 bygg)
- Grønnbakken Smie
- Finnbua

Monumenter og bautaer

Oppdal har ikke en stor mengde bautaer og monumenter. Følgende kan nevnes:

- **Oppdalstrollet:** Bygges av Arnt Ørstad i 1957. Politisk budskap som er gjenstand for debatt. Flyttet mange ganger.
- **Inge Krokann:** Arbeidet starter opp i 1965 etter initiativ fra Olav Dalgård. Statuen av Sivert Donali avdukes på Høgvang i 1970 før den flyttes til kommunehuset i 1970.
- **Olaf Skaslien:** Ved Oppdal stasjon. Reist til minne om skiferpioneren Olaf Skaslien.
- **Lønset kirke:** monument etter raset i Klevgardan.
- **Oppdal sovjetiske krigsminnegrav:** se «krigsminner».
- **Ottar Stenbergs plass:** bauta til minne om den eneste i Oppdal som falt i krigshandlinger i Andre verdenskrig. Står i Høgvangparken i Oppdal sentrum.
- **Grønnbakken:** Portal som markerer inngangen til det nordenfjeldske. Gjenskapt etter gamle tegninger. Sto opprinnelig lenger øst.
- **Vang:** Bauta reist i 1889 på en haug inne på gravfeltet. Bautaen var ment å være til minne om de falne under Harald Håfagres kamp på Oppdalsskogen.

Andre kulturminner

Idrettsanlegg:

Sommeridrett	Vinteridrett
Idrettsbanen på Furuly (1923). i 1937 anlegges skøytebane her. Ny skøytebane i 1949. Også brukt til dyrsku. Engan idrettsplass (1935)	Hoppbakke Mælem (1904) Hoppbakke Farbregd (1906) Høgegga Hoppbakke (1948) Bjørndalsbakkene – 25 og 40 m (1954) Hoppbakke Vollen skole (1973) Björgabakkin Kullsjøen og Elgtjønna – brukt som treningsbane av landslagsløpere i skøyter. Lysløypa i sentrum åpner i 1969, etterfulgt av Lønset, Vognill og Driva i 71-72.

Idrettslag

Oppdal skytterlag (stiftet i 1861) er Oppdals eldste idrettsorganisasjon. I 1887 og 1908 ble henholdsvis Lønset og Midtbygda skytterlag stiftet. I 1900 ble Oppdal idrettslag stiftet etter en omorganisering i skimiljøet. IL Snøhetta (tidligere Fjellguten) ble stiftet i 1921 og Lønset idrettslag etablerte seg i 1932. Drivdalen idrettslag starter opp i 1945, etterfulgt av Fagerhaug idrettslag i 1961 og Vollen idrettsklubb i 1971. Bygdas første 4H-klubb starter i 1956 på Fagerhaug.

5. Planforslaget

Omtale av kommunens prioriterte kulturminner og kulturmiljøer

Kapittelet tar for seg områder som i en kulturhistorisk sammenheng bør bevares særskilt. Dette søkes primært gjort gjennom å ved kommuneplanens arealdel legge en hensynssone med tilhørende retningslinjer eller bestemmelser på de kulturminnene og kulturmiljøene som foreslås.

Kulturminner/kulturmiljø som er underlagt annet type vern/forvaltningsregime og som anses som tilstrekkelig ivaretatt i en kulturminnesammenheng vies ikke ytterligere omtale her. Når det er knyttet retningslinjer til en hensynssone, vil den ikke binde opp avgjørelser av enkeltsaker etter dette eller annet lovverk rettslig. Retningslinjene angir forhold og prinsipper som bør følges der dette er aktuelt. Gjennom å gi bestemmelser til hensynssoner innfører kommunen rettslig bindende begrensninger - også for private - på bruken av et areal ut fra det hensynet som skal ivaretas.. Bestemmelser angir juridisk bindende vilkår som skal følges og som må søkes dispensasjon fra hvis de ikke følges.

Forslagene som fremmes er ikke juridisk bindende, med mindre det vedtas tatt inn i kommuneplanens arealdel. Den geografiske avgrensningen av områdene og forslaget til retningslinjer og bestemmelser må vurderes konkret i hvert enkelt tilfelle i forbindelse med kommuneplanens arealdel. Det er ulike innretninger på forslagene som legges frem:

- Utvidelse av en eksisterende hensynssone med gjeldende retningslinjer og/eller bestemmelser
- Nye retningslinjer og/eller bestemmelser til eksisterende hensynssone.
- Ny hensynssone med nye retningslinjer og/eller bestemmelser
- Omtale uten hensynssone, med forslag til retningslinjer og/eller bestemmelser.

Følgende kulturmiljø og kulturminner foreslås spilt inn til neste revidering av kommuneplanens arealdel:

Områder med hensynssone i gjeldende kommuneplanens arealdel		
Nr.	Kulturmiljø	Forslag til tiltak
1	Oppdal kirke med omkringliggende miljø	Utvidelse av en eksisterende hensynssone med gjeldende bestemmelser.
2	Skarvassosen	Utvidelse av eksisterende hensynssone med gjeldende bestemmelser.
3	Drivstua	Utvidelse av en eksisterende hensynssone med nye retningslinjer.

Områder uten hensynssone i gjeldende kommuneplanens arealdel		
Nr.	Kulturmiljø	Forslag til tiltak
4	Gissingerdalen	Ny hensynssone med retningslinjer
5	Oppdal sovjetiske krigsgrav (Russergrava)	Ny hensynssone med bestemmelse og retningslinjer
6	Pilegrimsleden og Kongevegen over Dovrefjell	Ny hensynssone med retningslinjer
7	Lo Gravfelt	Ny hensynssone med bestemmelse
8	Gjevillvasshytta med omkringliggende miljø	Ny hensynssone med retningslinjer
9	Vindalsgardan	Ny hensynssone med retningslinjer
10	Vognill	Ny hensynssone med retningslinjer
11	Utvalgte bygg – Oppdal sentrum	Omtale med forslag til retningslinjer

Se vedlagte kart for plassering av kulturmiljøene.

Prioriterte miljøer

Miljø 1: Oppdal kirke med omkringliggende miljø	
	
Lokalisering	
Vest for Oppdal sentrum ved Vangslia skisenter med adkomst fra Kjerkvegen. Omfatter Oppdal kirke, prestgården, Raulåna og omkringliggende landskap. Flere eiendommer.	
Kort historikk	
Før jernbanen kom og tettstedet rundt stasjonen vokste og ble sentrum i bygda, var Vang det naturlige sentrum. Her var det tidlig bosetting, gravfelt og etter hvert kirkestad med Raulåna som overnattingssted for de vegfarende mellom Oslo og Trondheim. Området opplevde stor byggeaktivitet på 1600-tallet, med Raulåna og kirka som de mest markante byggene. Begge er freda. Hele 5 konger har overnattet i Raulåna. Den gamle kongevegen mellom Nidaros og Oslo og pilegrimsleden går gjennom området og knytter området sammen med gravfeltet på Vang.	
Kulturminner i Askeladden i området	
Flere	
Begrunnelse for foreslåtte hensynssone	
Oppdal kirke er strategisk plassert på en landskapsrygg og er godt synlig fra et stort omland. Visuelt har området høy kulturhistorisk kvalitet som kan påvirkes av fritidsbebyggelse i det visuelle landskapet. I Oppdalssammenheng har området unik historie samlet på et konsentrert område. Den historiske dybden i landskapet er fortsatt godt synlig i nærområdet rundt kirka til tross for utbygging i områdene nordafor. Området har allerede hensynssone (H570_1 Vang). Denne bør vurderes utvides vestover og nordover for å ivareta kvalitetene nevnt ovenfor. Avgrensning nordover opp mot Vangsløkkja, avgrensning vestover langs Kjerkvegen foreslås. Dette må imidlertid vurderes grundigere i arbeidet med KPA.	
Forslag til retningslinje	
Gjeldende retningslinje for H570_1 Vang videreføres: Ved behandling av byggesøknader, søknader om dispensasjoner fra kommuneplan og søknader om tiltak i landbruket, skal hensynet til lokalisering, utforming, byggeskikk og kulturmiljø vektlegges før det avgjøres om tiltaket kan gjennomføres. For bygging som i seg selv eller som del av et bygningsmiljø har historisk, arkitektonisk eller annen kulturell verdi som skal bevares, skal kommunen kreve at det tas hensyn til disse verdier ved endring av bestående bygning eller oppussing av fasade. Regional kulturminnemyndighet skal gis anledning til å uttale seg før vedtak fattes.	

Miljø 2: Skarvassosen

Lokalisering

Lengst sør på Skarvatnet ved utløpet til Skardtjønna, vest for Nerskogsvegen. Gnr. 241, bnr. 1. Omfatter naust, gammel bosettingsplass og dyregraver.

Kort historikk

Et område med lang bosetting. Området har en stor konsentrasjon av fangstgroper og har i nyere tid blitt mye brukt til fiske, jakt og friluftsliv. Naustene representerer nyere bruk av området. Svært mange fritidsboliger i nyere tid-

Kulturminner i Askeladden i området

Et bosettingsområde, 4 fangstgroper.

Begrunnelse for foreslåtte hensynssone

Lang historikk med bosetting og bruk av området til jakt og fiske. Området har flere automatisk fredede kulturminner. De kulturhistoriske kvalitetene er under press av utbygging. Stor tidsdybde i området. Hensynssone gitt i reguleringsplan med ID 2009004 brukes og utvides med avgrensning langs utløpsbekken av Skardvatnet. Byggeområdet innenfor samme reguleringsplan for eiendom 241/13 tas ut som byggeområde der det er hensynssone. Sone for naust foreslås fjernet ved neste revidering av kommuneplanens arealdel.

Forslag til bestemmelse

Bestemmelse fra reguleringsplan med ID 2009004 foreslås til kommuneplanens arealdel: Kulturminner innen bevaringsområdet er automatisk fredet. Dette er fangstgroper, steinalderlokalitet og kullgrop. Innen bevaringsområdet må det ikke skje noen form for inngrep eller tiltak. Eventuelle nødvendige mindre tiltak innen områdene må det gjøres rede for særskilt og må godkjennes av kulturminnemyndigheten. Følgende foreslås som tillegg: Restaurering av eksisterende naust tillates. Ethvert tiltak i hensynssonen, inkludert veg, er søknadspliktig.

Miljø 3: Drivstua: Område med gårds- og jernbaneanlegg

Lokalisering

Drivstua er lokalisert ca 20 km sør for Oppdal sentrum. Dette er den siste gårdsbebyggelsen før E6, Dovrebanen og historiske ferdselsveier starter sin ferd over Dovrefjell.

Kort historikk

Drivstoggo – Drivstua stasjonsområde har et sjeldent godt bevart kulturmiljø fra Dovrebanens tidligste periode, i et vakkert kultur- og naturlandskap med spor etter en tusen år lang samferdselshistorie. Dette kulturmiljøet vurderes til å være av nasjonal verdi. Drivstua stasjon er fredet etter vedtak av 12. mars 1997 etter lov om kulturminner. Fredningsvedtaket omfatter både bygningene (§ 15) og et område omkring "for å bevare virkningen av kulturminnet i miljøet" (§ 19). Tjenesteboligen (den røde firemannsboligen), skolestua og lokstallen er i dag administrativt vernet i Verneplan for jernbanebygninger fra 1993.

Kulturminner i Askeladden i området

Det finnes flere registreringer i Askeladden. Dette er alt fra fredede bygninger på Drivstua gård, Lokstallen og arkeologiske funn av økser og pilspisser i området.

Begrunnelse for foreslåtte hensynssone

Området er i dag relativt godt vernet gjennom vedtaksfredede bygninger på gården, stasjonen og jernbanes egen verneplan. Området har vært gjenstand for skysstasjon, kongeveier, pilegrimsleder, jernbane og moderne veiutbygging. Om det er Drivstua gård eller drivstua stasjon så er nasjonal ferdsel over fjellet et hundreårig argument for den bebyggelse og aktivitet som er i området. Denne helheten om ferdsel mellom Drivstua gård og Drivstua Stasjon er ikke satt inn i en sammenheng vanemessig. For øyeblikket er det arbeid på gang som kan medføre store endringer for E6. Også i denne sammenhengen er det viktig å vise til et større helhetlig område for fremtidig vern. Området fremstår som et av de best bevarte områder omkring kulturminner i Oppdal. Området anses av nasjonal verdi.

Avgrensningen av hensynssonen er ikke konkretisert, dette må avklares i samarbeid med grunneierne og ferdigstilles i forbindelse med revidering av kommuneplanens arealdel.

Forslag til retningslinjer

- Hensynssonen skal være med å sikre at videreutvikling av området skjer med aktsomhet til helheten i området, men skal ikke være til hinder for dagens drift og videreutvikling av gården.
- De viktigste bygningene anses godt ivaretatt gjennom vern.
 - Å reparere framfor å bytte ut bør være et prinsipp å jobbe etter ved istandsetting.
 - Dagens materialbruk og fargebruk skal gjenbrukes ved nybygging.
- Nye tiltak nær og i hensynssonen skal tilpasses kulturmiljøet og dets bebygde omgivelser»

Miljø 4: Gissingerdalen

Lokalisering

Rett på nordsida av Falksnydda og Bekkfonnhøa, vest for Sissihøa i Gissingerdalen. Ligger på eiendom eid av Oppdal bygdealmening. Gnr. 356. bnr. 1.

Kort historikk

Leirskiferbruddet i Gissingerdalen har trolig historie tilbake til 1700-tallet, hvor det ble tatt ut for det meste takstein frem til 1954. I starten ble skiferen for det meste brukt til takstein på sætre i nærheten, før den etter hvert ble brukt på gårder og andre offentlige bygg både lokalt og regionalt. De fleste jernbanerelaterte byggene mellom Dombås og Støren er tekt med Gissingerstein, samt takene på flere gårder i området.

Kulturminner i Askeladden i området

Ingen.

Begrunnelse for foreslåtte hensynssone

Området har viktige verdier for Oppdal som skiferbygd. Det fortsatt svært synlige spor etter skiferbruddet i form av bygninger og steinuttak som dekker et relativt stort område. Representerer eldre former for skiferdrift enn det som i dag er lengre sør i Drivdalen.

Forslag til retningslinjer

- Ved istandsetting bør eldre bygningsdeler gjenbrukes i den grad det lar seg gjøre. Dette gjelder panel, dører, vinduer, takstein etc. Å reparere framfor å bytte ut bygningsdeler bør være et prinsipp å jobbe etter ved istandsetting av kulturminneregistrerte bygninger innenfor hensynssonen.
- Viktige landskapselement som er formet av skiferdriften bør så langt det lar seg gjøre bevarer. Dette inkluderer også gamle vegfar inn mot skiferbruddet.

Miljø 5: Oppdal sovjetiske krigsgravplass (russergrava)

Lokalisering

I sentralskoleanlegget rett vest for kunstgressbanen. Eid av kommunen. Gnr. 283. bnr. 21.

Kort historikk

Ved Furuly ble det i 1941 bygd en fangeleir for russiske krigsfanger. Etter krigen ble det opparbeidet en gravplass i nærheten av der tyskerne gravla fanger som omkom i fangenskap. Monumentet ble avduket 17. Mai 1950, og i 1956 ble området permanent og området ble planert og opparbeidet med steingjerde og port. 104 personer ligger gravlagt her, hvor om lag 80 av disse er kjent ved navn. Monumentet er tegnet av arkitekt Tverdahl og laget av Ingebrigt O. Mjøen.

Kulturminner i Askeladden i området

Ingen.

Begrunnelse for foreslåtte hensynssone

Viktig del av krigshistorien i Oppdal og regionalt. I nasjonal sammenheng en grav med et stort antall mennesker begravd. Graven ligger lett tilgjengelig for allmennheten og er derfor godt egnet i undervisning og historiefortelling om krigens dager.

Forslag til retningslinjer

Krigsgraven bør bevares og istandsettes etter antikvariske prinsipper og med den

- Viktige landskapselement med betydning for miljøet, for eksempel markante trær, trerekker og steingjerder bør så langt det lar seg gjøre bevares.
- Krigsgraven er å anse som kunstgressbanens nære bebygde omgivelse. Utbygging tilknyttet kunstgressbanen må hensynta dette.

Forslag til bestemmelse

Krigsgraven er fredet etter lov om gravplasser, kremasjon og gravferd § 23 a. Innenfor hensynssonen skal det ikke bygges installasjoner som reduserer kulturminnets verdi.

Miljø 6: Pilegrimsleden og kongevegen over Dovrefjell

Lokalisering

Fra Hjerkinnhøa mot Dovre i sør til Øvre Gissnabrua mot Rennebu i Nord.

Kort historikk

Både pilegrimsleden og kongevegen har historie lang tilbake i tid. Begge følger ferdselsårer hvor deler av strekningene har vært i bruk lengre enn den bruken vi er kjent med i dag. Kongevegen ble bygget for mer enn 300 år siden, og i tiden som fulgte var det mange kongeferder langs vegen over fjellet. Fredrik IV var den første kongen som kunne kjøre hele strekningen når han reiste på sin kongeferd i 1704. Pilegrimsleden ble tatt i bruk av pilegrimer etter Olav Haraldssons fall ved slaget på Stiklestad i 1030. Leden var i aktiv bruk frem til reformasjonen i 1537, og muligens lenger. Iløpet av 1990-tallet ble leden igjen tilrettelagt som en sammenhengende led mellom Trondheim og Oslo.

Kulturminner i Askeladden i området

Flere.

Begrunnelse for foreslåtte hensynssone

Kongevegen var den første vegen over høyfjellsterreng hvor det var mulig å reise med hest og vogn, og har vært gjenstand for flere kongeferder. Der den er intakt, gjenspeiler vegen en viktig del av norsk veghistorie og vegarkitektur. Pilegrimsleden har en lang historie og er en del av et nasjonalt rutenett av vandringsveier til Trondheim og Nidarosdomen. Traseene bør få en hensynssone grunnet traseens sårbarhet ved eventuelle utbyggingsprosjekt. Begge traseene er viktig for både folkehelse, reiseliv og reiseliv. Avgrensning av hensynssonen er ikke avklart, men bør ta utgangspunkt i der det er veglegeme som kan spores til den opprinnelige kongevegen, samt dialog med grunneiere.

Forslag til retningslinjer

Registrerte kulturminner i hensynssonen bør bevares og istandsettes etter antikvariske prinsipper.

- Viktige landskapselement med betydning for miljøet, for eksempel markante trær, trerekker, tørrmurer og steingjerder, samt andre deler av det opprinnelige veglegemet, bør så langt det lar seg gjøre bevares.
- Registrerte kulturminner i hensynssonen bør bevares og istandsettes etter antikvariske prinsipper, som veglegemet med tørrmurer, stikkrenner, brukar, stabbesteiner og milesteiner, samt landskapselement med betydning for miljøet som steingjerder og tufter.

Miljø 7: Lo Gravfelt

Foto: Are Skarstein Kolberg.

Lokalisering

Mellom gårdene Resthaugen og Losvollhaugen på den ene sida og jernbanen i Losgrenda. Ligger på eindommene 43/1 og 53/1. Pilegrimsleden går gjennom området.

Kort historikk

Gravfelt med et 70-talls graver, de fleste små steinanlegg. Kokegroper og mulig tuft. Registrert av arkeolog Anne Lise Fløttum tidlig mai 2018, rett etter snøsmelting. Innmålinger ved Oppdal kommune. Feltet ble oppdaget for få år siden.

Kulturminner i Askeladden i området

73 enkeltminner, med 60 graver, 10 kokegroper, 2 gravhauger og én tuft.

Begrunnelse for foreslåtte hensynssone

Gravfeltet er automatisk fredet. Gravfeltets areal bør derfor vurderes inn med tilsvarende sone som i Askeladden ved revidering av kommuneplanens arealdel.

Forslag til bestemmelse

Alle inngrep i grunnen eller andre tiltak som kan virke inn på de automatisk fredete kulturminnene innenfor hensynssonen er ikke tillatt uten etter dispensasjon fra kulturminneloven.

Miljø 8: Gjevilvasshytta med omkringliggende sætergrend/sæterlandskap

Foto: Ludvig Killingberg 2013.

Lokalisering

Området mellom Hammerbekken og Jørdøla på nordsida av Gjevilvatnet, med Gjevilvasshytta betjent turisthytte og flere sætertun.

Kort historikk

Oppdal har 288 registrerte sætre, der nærmest alle var i bruk i en 100-årsperiode fra 1850-1950. Etter 1950 gikk det nedover med antall sætre i drift, men sætermiljøet i kulturlandskapet er inntakt for de fleste. Pr. 2020 er det 22 sætre i drift med mjølkeproduksjon og ca 100 er utgangspunkt for tilsyn og sanking av sau og ammeku/storfe-besetninger. Sætrene var også utgangspunkt for starten på reiselivet i Oppdal, mang en fjellturist har fått losji på sætrene våre. I Gjevilvassdalen var Rolfsjordsætra første overnatting, før Gjevilvasshytta ble bygd opp i 1922 og er regnet for landets eldste turisthytte. Den ble i 2020 også kåret til Norges fineste betjente turisthytte.

Kulturminner i Askeladden i området

Freda bygning Sliperstua, vestre del av Gjevilvasshytta.
Enkeltfunn av fornminner i området -

Begrunnelse for foreslåtte hensynssone

Avgrensningen av hensynssonen er ikke konkretisert, dette må avklares i samarbeid med grunneierne og ferdigstilles i forbindelse med revidering av kommuneplanens arealdel. Sæterlandskapet rundt Gjevilvasshytta ble først omtalt i Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap i 1994 med følgende beskrivelse: Stort helhetlig jordbruksområde, rikt på kulturminner og kulturmiljø. Sårbart kulturlandskap. Svært representativt for Oppdal som jordbrukskommune og lokal sæterdrift. Området er også omtalt i landskapsanalysene til Moen og Feste 1991 og Conradi og Enodd i 2000. Gjevilvasshytta er i seg selv et fredet objekt, med Kulturminne-ID 87490-1.

Forslag til retningslinjer

Kulturminneregistrerte bygninger bør bevares og istandsettes etter antikvariske prinsipper.

- Ved istandsetting bør eldre deler gjenbrukes i den grad det lar seg gjøre. Å reparere framfor å bytte ut bør være et prinsipp å jobbe etter ved istandsetting.
- Viktige landskapselement med betydning for miljøet, for eksempel markante trær, sætertun og steingjerder bør så langt det lar seg gjøre bevares.
- Nye tiltak skal utformes med tradisjonell materialbruk, og tilpasses til kulturmiljøet og bebygde omgivelser.

Miljø 9: Vindalsgardan - klyngetun

Foto fra Ludvik Killingberg. 2013.

Lokalisering

Vindalsgardene består av Oppigard, Negard og Utigard – tre gardstun som ligger tett i tett og i hverandre ved Storlidalsvegen, 2 km fra Rv 70.

Kort historikk

Gardsbebyggelse i klynger var ikke uvanlig før. Etter den store utskiftingen rundt 1864 ble jord og gardstun spredt mer utover. Vindalsgardene er et godt bevart klyngetun som fremdeles består. Godt bevart og samtidig aktivt kulturlandskap rundt gardene med stenutgarder, råk, fine beiter og engmark. En god representant for landbruksbygda Oppdal.

Kulturminner i Askeladden i området

Enkeltfunn – øks av jern fra eldre jernalder T-18337.
Middelalderkirkested sør for elva Vindøla.

Begrunnelse for foreslåtte hensynssone

Tett bebyggelse som dette har stor historisk verdi, men det gir mange utfordringer. Spesielt er dette en utfordring brannteknisk og ved nybygg og utvikling av gardene. Hensynssona kan bidra til muligheter for økonomisk støtte fra eksterne aktører.

Forslag til retningslinjer

Hensynssonen skal ikke være til hinder for dagens drift og videreutvikling av gårdene. Hensikten er å bevare klyngetun som bebyggelsesformasjon.

- Ved istandsetting bør eldre deler gjenbrukes i den grad det lar seg gjøre.
- Nye tiltak bør tilpasses kulturmiljøet og dets bebygde omgivelser.
- Ved nybygg/restaurering av bygg bør det tas hensyn til plassering slik at bebyggelsesformen klyngetun bevares.

Miljø 10: Vognildsbua med omliggende kulturlandskap

Lokalisering

Vognillsbua ligger like ved Rv70 sentralt i Vognill krets, ca 7 km vest for Oppdal sentrum.

Kort historikk

Vognill var sentrum i Oppdal ved århundreskiftet. Vognildsbua startet i 1869, her var kornburet som var oppstarten av Oppdalsbanken, her var post, hotell, garveri, bakeri, skole og flotte gårdsbruk. Her ligger også den sist bevarte fattigmannsstua i Oppdal.

Kulturminner i Askeladden i området

Det er overraskende nok ingen funn i kulturminnesøk for området av fornminner eller freda bygninger. Men her er et område med mange nyere tids kulturminner, kulturmiljø og et aktivt kulturlandskap.

Begrunnelse for foreslåtte hensynssone

Historisk sett er Vognill det gamle sentrum i kommunen, og mye av det gamle bygningsmiljøet er fremdeles inntakt med hotell, garveri, Vognildsbua med pakkehuset, ei fattigmannsstue, jordbrukslandskapet med flotte gårdsbygninger og tun mm. Vognildsbua sitt landhandel-interiør er fremdeles inntakt.

Avgrensningen av hensynssonen er ikke konkretisert, dette må avklares i samarbeid med grunneierne og ferdigstilles i forbindelse med revidering av kommuneplanens arealdel.

Forslag til retningslinjer

Hensynssonen skal ikke være til hinder for dagens drift og videreutvikling av området.

- Ved istandsetting bør eldre deler gjenbrukes i den grad det lar seg gjøre. Å reparere framfor å bytte ut bør være et prinsipp å jobbe etter ved istandsetting.
- Nye tiltak bør tilpasses kulturmiljøet og dets bebygde omgivelser.
- Byggenes opprinnelige plassering bør så langt det lar seg gjøre bestå ved nybygg/restaurering.
- Viktige landskapselement med betydning for miljøet, for eksempel markante trær, og steingjerder bør så langt det lar seg gjøre bevares.

Viktige bygg i Oppdal sentrum

Lokalisering

Alle tiltakene er lokalisert innenfor områderegeringsplan for Oppdal sentrum, plan ID 2012024. I hovedsak følger de to akser. Krysset Aunevegen - Bjerkevegen via krysset Aunevegen - Høgmovegen til Oppdalsbanken og Oppdal stasjon, samt Ola Setroms veg, Sentrumsgata.

For at foreslåtte retningslinjer til omtalte bygg skal få full virkning, må områderegeringsplan for Oppdal sentrum (Plan ID 2012024) gjennom en planendring.

Kort historikk

Oppdal sentrum er et relativt ungt sentrum som vokste fram rundt Aune gård, og er i dag ofte benevnt Auna. Etter etableringen av Dovrebanen i 1921 så ble området gjenstand for sentrumsutviklingen i Oppdal. På grunn av stasjonens plassering ble det på et begrenset område etablert forretninger, hoteller, bensinstasjoner, mølle, kino, slakterier, bedehus, kafeer m.f.

Sentrum har siden 1921 gjennomgått en stor utvikling hvor enhver tids uttrykk har kommet til i et begrenset område. Variasjonen av uttrykk er stor, og viser utvikling fra det opprinnelige bondesamfunnet til dagens utnyttelse av eiendommene. Denne prosessen foregår i et stadig større tempo, og i utviklingen av det som Oppdal sentrum blir er det viktig å vise enkelte bygninger. Disse er viktige fordi de forteller en historie samtidig som de er med på å definere et sentrum.

I avsnitt for foreslåtte bygninger blir det enkelte prioriterte bygg og området det ligger i beskrevet med en begrunnelse for hvorfor det er viktig. Til sist er det utarbeidet enten retningslinje eller bestemmelse for ivaretagelse av disse byggene.

Kulturminner i Askeladden i området

Området rundt omtalte bygninger har ingen kulturminner registrert i Askeladden

Begrunnelse for foreslåtte bygning.

Oppdal turisthotell bygnings nr 183815806 – opprinnelig del.

Hotellet som er oppført i 1924 – 1925 har ingen vern, til tross for at det er oppført samtidig og i sammenheng med stasjonen og lokstallen som begge er vernet. Turisthotellet anses som det viktigste pionerbygget innen skiferbruk og utviklingen av skifer som byggemateriale. Olaf Skaslien

som var ansvarlig for oppføringen av bygget er ansett som den viktigste personen for utviklingen av Oppdalsskifer. Slik sett er det både materielle og immaterielle kulturhistoriske verdier i bygget.

Turisthotellet er Norges først hotell med innlagt varmtvann på rommene, og er et slik sett et viktig bygg som hotell og definert i sin samtid kvaliteten ved nye hotell. Bygget hadde opprinnelig en større hage mot det som er dagens E6. I dag er denne delvis benyttet til parkering og bilparkering, samt at delen mot rundkjøringen fremstår som et ordinært uteområde.

Tilbyggene fra 60- og 80- tallet skjuler mye av hotellets karakter fra E6- sør og RV70- vest, mens østsiden og sørsiden mot stasjonen godt ivaretatt. Hotellet er inngangsporten til Oppdal for togreisende samt for de som kommer inn O. Skasliens veg til stasjonen.

Lokstallen og Oppdal stasjon er en del av jernbanens egen verneplan. Begge byggene er restaurert og tilbakeført til opprinnelig utvendig stand. Disse byggene danner sammen med Oppdal turisthotell en helhet i Oppdals nye adkomst for både bil og tog, samtidig som alle tre er en viktige levende knutepunkt for Oppdals ferdsels- og turishistorie.

Oppdal turisthotells opprinnelige del er så viktig i definisjonen av Oppdal sentrum at det i tillegg til retningslinjer, foreslås én bestemmelse for dette bygget. Enhver form for utskifting av eksteriør anses som søknadspliktig tiltak med nødvendig høring til Trøndelag fylkeskommune. Vesentlig innvendig ombygging anses som tilsvarende søknadsplikt. Med vesentlig menes flytting av vegger og endring av rominndeling. Tilpasning av tilbygg og uteområde må hensyna turisthotellets opprinnelige del.

Oppdalsbanken – Ny og gammel del bygningsnr 183815806.

Oppdalsbanken har et opprinnelig bygg fra 1955 -1956. Bygget er i seg selv ikke stort og prangende, men er oppført med bruk av skifer i fasaden og på tak. Et tilbygg i 1981 mot nord-vest sammen med et inngangsparti fra 2003 viser stor respekt for det opprinnelige bygget og evne til god tilpasning. Eiendommen og bygget anses kulturhistorisk viktig på grunn av at det gjennom utvikling har blitt utbygget i respekt for det opprinnelige bygget. Bygningen er med på å definere Torget i Oppdal sentrum. Samtidig er plassering nær dagens rundkjøring RV70 – E6 svært sentral og gir bygget en definisjon som landemerke i sentrum. Aktiv næringsdrift i hele byggets periode med en bevist eier som ser nytten i å bruke ressurser på uttrykk og utforming anses som viktig for denne gode utviklingen. Med dagens ombygging av bygninger rundt torget så er det viktig at banken fortsatt kan framstå som et viktig element selv om det er nedtonet i sin stil. Omkringliggende utbygging må ta hensyn til dette bygget.

Mølla - opprinnelig del bygningsnr 183815644 , Husfliden - laftet del bygningsnr 183814826 og gamle brannstasjonen bygningsnr 183841610 - Ola Setroms veg – Sentrumsgata.

Etter flyttingen av E6 i 2016 har det i Oppdal sentrum blitt etablert en sentrumsgate. Gata følger i stor grad gammel E6, og er orientert mot en rekke av eksisterende bygg i nord-vest. Mot Sør- øst er det flere nye større bygg under oppføring, som Innovasjonssenteret, Skifer hotell og hotellets leilighetsbygg som ikke er oppført. Med denne etableringen og de nye store byggene sin inntreden i en sentrumsgate er det 3 bygg som skiller seg ut. Byggene er sammen med en aktiv bruk med på å definere Oppdals nye sentrumsgate.

- Mølla er en samvirkemølle oppført i skifer fra 1933 -34. Bygget er oppført i 3 etasjer med skifer i bygningskropp og skifer som takteking. Bygget ble i 1977 ombygget til kafé og restaurant. Til denne ombyggingen ble bygget tilført en veranda mot sør og et mindre tilbygg mot vest. Tilbyggene kan ikke sies å representere noen retning eller tradisjon i Oppdalssammenheng. 2020 ble verandaen revet og tilført et glassoverbygg i 2 etsjer. Utbygget mot vest ble tilsvarende overbygget med glassbygg. Byggets hovedfasade anses relativt godt ivaretatt.

Spesielt fasaden mot RV70 og hjørnet mot sør viser byggets karakter. Bygget definerer starten på den nye sentrumsgata og er et landemerke for gata og Oppdal sentrum.

- Husfliden består av en opprinnelige tømmerbygning som er oppført med oppstuggu, oppført i 1932 -1934. Bygningen er i 1963 bygget på i bakkant med en bygningsdel i mur og én etasje. Fasaden mot Ola Setroms vei fremstår som en selvstendig oppstuggu, som er oppført i den tradisjonelle oppdalsformen med en 2 etasjes del på byggets ene kant og tak med torv. Bygget er tilført et klokketårn og treskur i inngangspartiet som er utført av Br. Bjørndalseter. Plasseringen i et åpent rom gir det lille huset luft til å være med på å definere sentrumsgata og et av de mest sentrale byrommene i sentrum. En nedbygging av BUT og oppføring av større bygg øst for husfliden må utføres slik at husflidens lille bygg ikke mister sin definerende rolle for området.
- Oppdal gamle brannstasjonen er sannsynligvis Oppdal sentrums minste bygg. Bygningen er oppført rett etter 2. verdenskrig og tjenestegjorde som brannstasjon til 1979. Bygget oppført i skifer i vegger og på tak. Porten til brannbilen mot sør er byttet ut med et større glassvindu med sprosser. I de siste årene har bygget blitt benyttet til catering og matproduksjon. Plasseringen er framtrukket mot gateplan i forhold til Furulytorget som er et større nærings og leilighetsbygg. Den utstikkende plasseringen, den karakteristiske utformingen, og materialbruken gjør brannstasjonen identitetsskapende. Bygget har fått en vitalisert funksjon etter bygging av ny sentrumsgate, da det definerer starten av gata. Bygget er med på å danne et godt uterom foran bakeriet sprø. Byggets lave høyde medfører at vintersol i sør-øst slippe inn mellom Skifer hotell og Bakeriet sprø.

Bygninger på eiendommer i nedre del av Aunevegen.

280/27 Bygningsnr. 183815598 (Aunvold – Grøseth kaféen). Grøsetheiendommen har innehatt en lang rekke bruksområder fra slakteri, delikatesse, frisør og sportsforretning. Bygget har en lang historie som kafé siden 1940-tallet. Etter brannen i 1966 er det bygget opp som en tidstypisk bygning i tegl og med flatt tak. Bygningen er etter dette svært lite endret utvendig og framstår i dag som en referanse for sin tid i Aunevegen. Bygget er ulikt alt annet som er i Oppdal sentrum i forhold til form, farge og materialbruk. I en kulturminnesammenheng anses bygget viktig for å belyse sin periode. Det anses som godt oppført og betjener sin funksjon på en god måte. Det foreligger godkjente planer for leilighetsbygg og kombinerte leilighet og næringsbygg i nabolaget. Fremtidige nabobygg må ta hensyn til dette bygget ved senere oppføringer.

Aunevegen 7, 8, 9, 10, 11A og 13A

Nedre del av Aunevegen er tidligere ferdselsvei mot Sunndal. Dagens bruk er hovedsak til bolig, men opprinnelig har det vært forretningsvirksomhet i så godt som alle byggene. Byggene kjennetegnes ved at de er relativt høyreiste bygg for sin samtid. De er etablert med 2 fulle etasjer med bratte saltak og ofte et fullverdige loftsrom slik at praktisk bruk er i 3 plan. Enkelte bygg er stilmessig utført som sveitserstil, mens alle byggene har tverrbygg opplett, kobbhus eller ark.

Bygningen definerer sine omgivelser og bør i størst mulig grad tas hensyn til ved utbygging på den enkelte eiendom. Størrelsen, materialbruk med tre i vegger og i stor del skifer på tak må være førende for bygget selv, samt bør hensyntas ved nye bygg. For disse byggene er fasade mot Aunevegen sentral for området identitet.

- **284/12 Aunevegen 13A bygningsnr. 183806297 (Solberg),** Bygningen er oppført i 1925 med et svært bratt tak og god bruk av skifer. Bygget er et opprinnelig boligbygg som er flyttet fra Soknedal. To mindre tilbygg i første plan anses ikke viktige for uttrykket, og dermed byggets hovedform som gjør det betydningsfullt i sitt område.
- **284/10 Aunevegen 11A bygningsnr 183806319 (Heimtun).** Oppført i laft i 1923. Stort bygg for sin tid med høyreist loft. Bygget er oppført i tømmer. Bygget har rommet mange

forretningsformer, men er nå et boligbygg med flere leiligheter. Bygget har i dag rødlig betongstein som takteking, men flybilder viser har bygget sannsynligvis hatt skifertak.

- **284/8 Aunevegen 7 bygningsnr. 183815652 (Bjerkholt eller Rostenhuset).** Bygget er oppført i 1922 som et leilighets- og næringsbygg. Bygget er oppført i reisverk og altså ikke i laft som mange samtidige bygg. Bygget har et karakteristisk tverrbygg som inngangsparti. Opprinnelig skifer på taket, men har i dag stålpanner. I 1992 blir det ombygget til et boligbygg. Det er byggets hovedbygg, Aunevegen 7b, som anses som viktig. Tilbygget Aunevegen 7a har et eget bygningsnummer.
- **284/4 Aunevegen 10 bygningsnr. 183809369 (Solvang eller Vekve),** Bygningen er oppført i 1918 som hotell. Bygget står på en stor eiendom er senere fått tilført utleiehytter i 1979. Den omtalte bygningen har vært kombinert bolig og utleie. Bygget er oppført i laft og har to fulle plan og høyt loft. Bygget har skifer på taket og framstår relativt intakt i sin form. Området er relativt ubebygd til Oppdal sentrum å være. I reguleringsplan for Oppdal sentrum forutsettes en fortetting i området. I en slik utvikling anses Bygningen på Vekve som en viktig premissgiver for utbygging i området.
- **280/280 Aunevegen 8 bygningsnr. 183806823 (Ny-Aunelund eller Røddesneshuset).** Huset er oppført i 1924 i to etasjer og i bindingsverk. Bygget er drevet sammen med Bjerklund hotell, og har vært til kontorer, utleie og bolig. Bygget er oppført i sveitserstil og står nærmest uendret i det utvendige, inkludert taket i skifer.

Det er flere eiendommer i nedre Aunevegen med lang og rik historie. Hotell Nor, Aunevegen 6 og Fjøsnebua, Aunevegen 4 er et av de viktigste her. Bjerklund hotell, senere Hotell Nor har en lang historie med skysstasjon, bensinstasjon og restaurant og nattklubb. Hovedhuset på Aunevegen 4 er ofte benevnt som «Fjøsnebua», og har vært rom for en lang rekke forretninger. Det lille bygget mot Hotell Nor er et tidligere misjonshus og bokhandel, mens låven vitner om at dette en gang var et gårdsbruk.

Store endringer medfører at Hotell Nor vanskelig kan representere og formidle hele tidsperioden det har vært representert. For Aunevegen 4 foreligger det utbyggingsplaner for låven og Fjøsnebua. Den gamle bokhandelen er et interessant bygg, men anses ikke viktig nok om de andre byggene på eiendommen forsvinner. Plasseringen av Fjøsnebua er svært langt ut i Aunevegen, som medfører utfordringer med å bevare den fremre delen ved en eventuell utbygging.

Selv om de immaterielle kulturminnene er store, så er det vanskelig å se hvordan dette skal kunne tas vare på gjennom disse to byggene. Det anses derfor viktigere at fremtidig utvikling tar hensyn til strøkkarakter og de byggene som er valgt til å representere området.

Forslag til retningslinjer

Retningslinjene foreslås å gjelde for følgende bygg:

- Turistvegen 31 Oppdal turisthotell bygnings nr. 183815806 – opprinnelig del
- Sunndalsvegen 6 og 4 Oppdalsbanken – Ny og gammel del bygningsnr. 183815806
- Ola Setroms veg 12 Mølla - opprinnelig del bygningsnr 183815644
- Ola Setroms veg 24 Husfliden - laftet del bygningsnr. 183814826
- Ola Setroms veg 40 Gamle brannstasjonen bygningsnr. 183841610 - Ola Setroms veg – Sentrumsgata
- Aunevegen 2 bygningsnr. 183815598 (Aunvold – Grøseth kaféen)
- Aunevegen 13A bygningsnr. 183806297 (Solberg)
- Aunevegen 11A bygningsnr 183806319 (Heimtun)
- Aunevegen 7 bygningsnr. 183815652 (Bjerkholt eller Rostenhuset)
- Aunevegen 10 bygningsnr. 183809369 (Solvang eller Vekve)

- Aunevegen 8 bygningsnr. 183806823 (Ny-Aunelund eller Røddesneshuset)

Retningslinjene skal ikke være til hinder for dagens drift og videreutvikling av området.

- Å reparere framfor å bytte ut bør være et prinsipp å jobbe etter ved istandsetting.
- Nye tiltak på og nær de omtalte bygningene skal tilpasses kulturmiljøet og dets bebygde omgivelser.
- Tilbakeføring til byggets opprinnelige form og materialbruk tillates.
- Takdekkematerialet skal primært være skifer.

For Oppdal turisthotell sin opprinnelige del fra 1925, foreslås følgende bestemmelse:
Enhver form for utskifting av eksteriør og vesentlig innvendig ombygging er etter Plan- og bygningsloven § 20-1 søknadspliktig med høring til Trøndelag fylkeskommune.

Forslag til bestemmelse

For Oppdal turisthotell sin opprinnelige del fra 1925, foreslås følgende bestemmelse:
Enhver form for utskifting av eksteriør og vesentlig innvendig ombygging er etter Plan- og bygningsloven § 20-1 søknadspliktig med høring til Trøndelag fylkeskommune

6. Handlingsdel

Oppfølging av planforslaget

Tiltak i planens handlingsdel må tas inn i kommunens øvrige styringsdokumenter. Tiltak som krever økonomiske virkemidler må tas inn i gjennom kommunens handlingsplan og budsjett – og følge de ordinære prosesser i kommuneforvaltningen for økonomiske prioriteringer. Ved neste rullering av kommuneplanens samfunnsdel og arealdel skal planen legges til grunn. Planens føringer og strategier skal legges til grunn i kommunens saksbehandling som berører de felt omtalt i planen.

Handlingsdel 2021-2025

Årstellene som oppgis er når tiltaket anslås ferdigstilt. Handlingsdelen må revideres innen utgangen av 2025, men kan revideres ved behov før den tid.

OK: Oppdal kommune

TRFK: Trøndelag fylkeskommune

OKH: Oppdal kulturhus

Nr.	Tiltak	År	Ansvarlig	Samarbeid?	Kommentar
1	Fullføre registrering og digitalisere SEFRAK-registeret	2024	TRFK	OK	Flere områder mangler registrering. Det er også registreringer som ikke er digitalisert.
2	Oppmåling av fornminner	2025	TRFK	OK	
3	Gå i dialog med Fjellregionen Pelsdyravslag for å sikre ivaretagelse og formidling av 100-års pelshistorie.	2022	OK	Fjellregionen Pelsdyravslag.	
4	Gjennomføre nødvendig vedlikehold av Raulåna og Bekkastuggu.	-	OKH		Begge bygg er fredet av Riksantikvaren og har store behov for vedlikehold.
5	Oppfølging av foreslåtte prioriterte kulturmiljø under revidering av kommuneplanens arealdel, samt i aktuell reguleringsplan.	2023	OK		
6	Fullføring av trinn 2 – tilrettelegging og formidling på gravfeltet Vang.	2021	OK og TRFK		
7	Utarbeide en handlingsplan for formidling, skilting og merking av utvalgte kulturhistoriske steder.	2025	OK og TRFK		Oppfølging av tiltakene i denne planen medfører kostnader.
8	Kartlegge og registrere samiske stedsnavn.	2022	OK	Trollheimen Sijte og Sametinget.	Støtteordninger eksisterer. Sametinget er myndighet.
9	Utarbeidelse av temakart over gamle ferdselsårer.	2023	OK		
10	Bidra inn i det regionale og lokale samarbeidet om Dovrebanens 100-års jubileum.	2021	Dovrebanens fire kommuner		
11	Revidering av nasjonal registrering for verdifulle kulturlandskap fra tidlig 90-tall med fokus på sæterlandskapet.	2025	OK		Som kunnskapsgrunnlag for fremtidig revidering.

Kontinuerlige tiltak

Dette er tiltak som ikke er årsfestet grunnet tiltakets karakter.

Tiltak	Ansvarlig	Kommentar
Oppfordre og stimulere til ivaretagelse, istandsetting og bruk av råk gjennom SMIL og andre tilskuddsmidler.	OK	
Søknader om tilskudd til formidling av kulturarv skal prioriteres.	OK	
Innføre månedens kulturminne, og invitere historielaget til samarbeid.	OK og Oppdal historielag	
Videreføre arbeidet med kommunalt register over gamle stedsnavn.	OK	
Videreføre og slutføre arbeidet med registrering av gjenstander på Oppdalsmuseet.	OKH	
Fortsette å oppfordre og stimulere til restaurering og skjøtsel av kulturpåvirkede naturtyper.	OK	

Rutiner og retningslinjer for kommunens forvaltning og saksbehandling

En tematisk kommunedelplan kan ikke inneholde bestemmelser og er derfor ikke juridisk bindende på samme måte som en arealplan. Planen er en overordnet strategisk plan som sier hva kommunen har av kulturminneverdier, hvordan vi skal ta med oss dette i den videre utviklingen av Oppdal og hva det konkret betyr for kommunens kulturminneforvaltning.

Generelle retningslinjer:

1. Den kulturhistorisk verdifulle bebyggelsen søkes bevart. I kulturmiljøer av regional og nasjonal verdi og i de enhetlige og sammensatte områdene identifisert i kommunedelplan for kulturminner, bør særpreg og karaktertrekk i størst mulig grad bevares.
2. I plansaker som berører registrerte kulturminner, bør det utføres en kulturhistorisk stedsanalyse som dokumenterer områdekarakter, bebyggelsesstruktur og karakteristiske trekk ved bebyggelsesmønster, høyder og volum.
3. I plansaker som berører registrerte kulturminner bør det utarbeides ulike prinsipielle alternativer for vern som en del av planforslaget.
4. Ved behandling av søknad om tiltak, inklusive tilbygg, påbygg og endringer på eksisterende bygg som er registrert i offentlige kulturminneregister, samt tiltak i nærområdet som kan påvirke kulturminnenes verdi, skal det legges vekt på bygningers opprinnelige stiluttrykk og utseende. Det bør legges vekt på at endringer tilpasses eksisterende bebyggelse og strøkskarakter.
5. Opprinnelige elementer som er vesentlige for uttrykket til bevaringsverdige bygninger, slik som volum, høyde, takform, takteking, fasadekledning og vindusutforming, bør i størst mulig grad beholdes. Opprinnelig utforming bør dokumenteres ved bruk av bilder, tegninger eller detaljert beskrivelse sammen med søknad om tillatelse til tiltak.
6. Ved søknad om rivning bør det innsendes en fagmessig utført tilstandsanalyse. Kommunen kan be om tilsvarende ved fjerning av opprinnelige bygningsdeler. Tilstandsanalysen skal tydelig vise omfanget av skadene ved tekst og bilder. Det skal også redegjøres for hvilke tiltak som må gjøres for å sette bygget i stand.

7. Dersom det planlegges et nytt bygg på en tomt, skal forslaget til det nye bygget foreligge sammen med søknad om rivning. Rivning av verneverdig bebyggelse skal ikke, dersom ikke særlige hensyn tilsier det, tillates før søknad om nytt bygg eventuelt er godkjent.

8. Tiltakshaver oppfordres til å søke råd hos kulturminneavdelingen hos fylkeskommunen eller andre kompetente fagmiljø før det iverksettes/ søkes om tillatelse til endring av registrerte bygninger/bygningsmiljø. For større prosjekt anbefales det at det avholdes en forhåndskonferanse.

Saksbehandling for kulturminner som er vedtaksfredet eller automatisk fredet

At et kulturminne er fredet innebærer at alle endringer som går utover vanlig, jevnt vedlikehold må godkjennes av vedkommende myndighet etter kulturminneloven. Avgjørelser i slike saker er delegert til fylkeskommunen. Eiere kan søke om dispensasjon fra fredningen, og kulturvernmyndighetene vil på denne bakgrunn beslutte om tiltaket vil være forenlig med fredningens formål eller ikke. Det må også søkes om tillatelse til gjennomføring av alle tiltak som på en eller annen måte kan virke inn på eller forandre kulturminnet.

Saksbehandling for SEFRAK-registrerte bygg fra før 1850:

Bygningene i SEFRAK- registeret er i utgangspunktet ikke tillagt spesielle restriksjoner. Registreringen skal fungere som et varsko om at kommunen bør foreta en vurdering av verneverdien før eventuell tillatelse gis.

For meldepliktige bygninger (bygninger er eldre enn 1850), er det lovfesta i Kulturminnelova §25 at en vurdering av verneverdien må gjennomføres før søknad om endring eller rivning kan bli godkjent. Kommunen sender søknaden til fylkeskommunen før kommunen fatter vedtak. Tiltak som er meldepliktige tiltak etter PBL og søknad om rivning eller vesentlig endring av eksteriør skal sendes til fylkeskommunen før kommunens vedtak, og at vedtak om rivning eller vesentlig endring skal sendes fylkeskommunen dersom fylkeskommunen har uttalt seg mot det omsøkte tiltaket.

Saksbehandling for SEFRAK-registrerte bygg fra etter 1850:

Som for SEFRAK- bygninger fra før 1850 skal kommunen vurdere om det bør foretas en videre vurdering av verneverdien før tillatelse gis. Det er ikke krav om å innhente vurdering fra fylkeskommunen.

7. Definisjoner og begreper

Arkeologisk kulturminne

Fysiske spor og levninger etter tidligere tiders liv og virksomhet, der utgravning og dokumentasjon utgjør hovedkildene til vår kunnskap om og opplevelse av fortidens samfunn.

Automatisk fredet kulturminner

Et [kulturminne](#) som er fredet direkte etter lov, uten særskilt vedtak. Disse kulturminnene er automatisk fredet:

- [faste kulturminner](#) fra før 1537
- samiske faste kulturminner fra år 1917 eller eldre
- stående byggverk med erklært opprinnelse fra perioden 1537 – 1649
- faste og [løse kulturminner](#) på Svalbard fra før 1946. I tillegg er det bestemmelser for enkelte typer kulturminner. (Se [svalbardmiljøloven](#))

Fast kulturminne

Betegnelsen brukes om jord- eller stedfaste [kulturminner](#).

Funn av gjenstander inngår som deler av et fast kulturminne så lenge de befinner seg i jorda eller under vann.

Fredet kulturmiljø

Et [kulturmiljø](#) som myndighetene tillegger så stor verdi at det må bevares for ettertiden.

En fredning er den strengeste form for vern. Fredning innebærer at inngrep/endringer må godkjennes av myndighetene. Lovene som benyttes ved fredning av kulturmiljøer, er [kulturminneloven](#) og [svalbardmiljøloven](#).

Fredet kulturminne

En fredning er den strengeste form for vern. Fredning innebærer at inngrep/endringer må godkjennes av myndighetene. Lovene som benyttes i dag ved fredning av kulturminner, er [kulturminneloven](#) og [svalbardmiljøloven](#).

Immateriell kulturarv

Immateriell [kulturarv](#) betyr praksis, framstillinger, uttrykk, kunnskap og ferdigheter. For kulturminneforvaltningen er den immaterielle kulturarven knyttet til det vi ikke kan ta på ved et [kulturminne](#). Dette gjelder for eksempel tro, tradisjoner, sagn og hendelser.

Kulturarv

Samlebetegnelse for materiell og [immateriell kultur](#).

Betegnelsen kulturarv blir særlig brukt i samarbeidet mellom kulturminneforvaltningen, arkivverket og museumssektoren, sammen med kommunene og lokale lag og foreninger.

Kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse (KULA)

Riksantikvaren ønsker å identifisere og ivareta landskap og kulturmiljø med nasjonale kulturhistoriske interesser. Registeret vil gi et tydelig signal om hvilke landskap og kulturmiljøer kulturminneforvaltningen vurderer som særlig viktige, og hvor den vil følge med på hvordan arealene forvaltes og gi føringer for videre utvikling.

Kulturlandskap

Alt [landskap](#) som er påvirket av mennesker. Betegnelsen brukes når det fokuseres på den menneskelige påvirkningen av landskapet, og særlig ofte om jordbrukslandskap.

Kulturmiljø

Et område der [kulturminner](#) inngår som del av en større helhet eller sammenheng. Også naturelementer med kulturhistorisk verdi kan inngå i et kulturmiljø.

Kulturmiljøer kan for eksempel være et byområde, ei setergrend, et fiskevær eller et industriområde med fabrikker og boliger

Kulturminne

Kulturminner er alle spor etter menneskers liv og virke i vårt fysiske miljø. Begrepet omfatter også steder det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til. Også naturelementer med kulturhistorisk verdi er kulturminner, eller kan inngå som del av et kulturminne.

Kulturminner kan for eksempel være bygninger, hager, gravhauger, helleristninger, båter eller veifar. Disse kan være fra tidligere tider eller fra vår egen tid. Det skilles mellom [løse](#) og [faste kulturminner](#).

Nyere tids kulturminne

[Kulturminne](#) som er datert til 1537 eller senere. En annen betegnelse som også kan brukes, er etterreformatorisk kulturminne.

Representativitet

At ett eller et utvalg [kulturminner](#) er representativt, betyr at det er typisk eller karakteristisk for en større gruppe kulturminner. Begrepet brukes ved sammenligning med andre kulturminner.

SEFRAK-bygning

Betegnelsen brukes om bygninger som ble registrert i regi av SEFRAK (Sekretariatet for registrering av faste kulturminner) i årene 1975-1995. Registreringene omfatter i prinsippet alle bygninger bygget før 1900, men enkelte områder ble grensen satt noe lenger fram i tid, for eksempel i Finnmark alle bygninger før 1945. Det eneste kriteriet for registrering var antatt alder på bygningen.

Utvalgte kulturlandskap i jordbruket (UKL)

Utvalgte kulturlandskap i jordbruket er en økonomisk satsing og en arbeidsmåte for å ivareta et representativt utvalg av verdifulle norske jordbrukslandskap. Satsingen på Utvalgte kulturlandskap er rettet mot målene om å ta vare på variasjonen i jordbrukets kulturlandskap og ivaretagelse av biologisk mangfold og kulturminner og kulturmiljøer. Grunnleggende for valg av områder er at de i størst mulig grad omfatter jordbrukslandskap med både svært store biologiske verdier og kulturhistoriske verdier.

Vedtaksfredet kulturminne

Et vedtaksfredet [kulturminne](#) fredes i dag gjennom vedtak etter kulturminneloven eller svalbardmiljøloven. [Vedtaksfredninger etter kulturminneloven](#) kan omfatte alle typer kulturminner yngre enn 1537, stående byggverk yngre enn 1649, [kulturmiljøer](#) og fartøy. [Vedtaksfredninger etter svalbardmiljøloven](#) kan omfatte kulturminner yngre enn 1945.

Vernet kulturminne

Et [kulturminne](#) som er vernet ved lov eller andre virkemidler. De viktigste lovene er [kulturminneloven](#), [plan- og bygningsloven](#), [kirkeloven](#), [svalbardmiljøloven](#) og [naturmangfoldloven](#). Andre virkemidler for vern er statlige verneplaner, [kirkerundskrivet](#), avtaler, [listeføring](#), tilskuddsordninger med mer.

Verneverdig kulturminne

Et verneverdig eller bevaringsverdig kulturminne er et [kulturminne](#) som har gjennomgått en kulturhistorisk vurdering og er identifisert som verneverdig. Betegnelsene verneverdig og bevaringsverdig betyr det samme og brukes om hverandre.

De mest verneverdige kulturminnene er av [nasjonal verdi](#). Det er først og fremst disse som fredes etter [kulturminneloven](#).

8. Kilder og litteratur

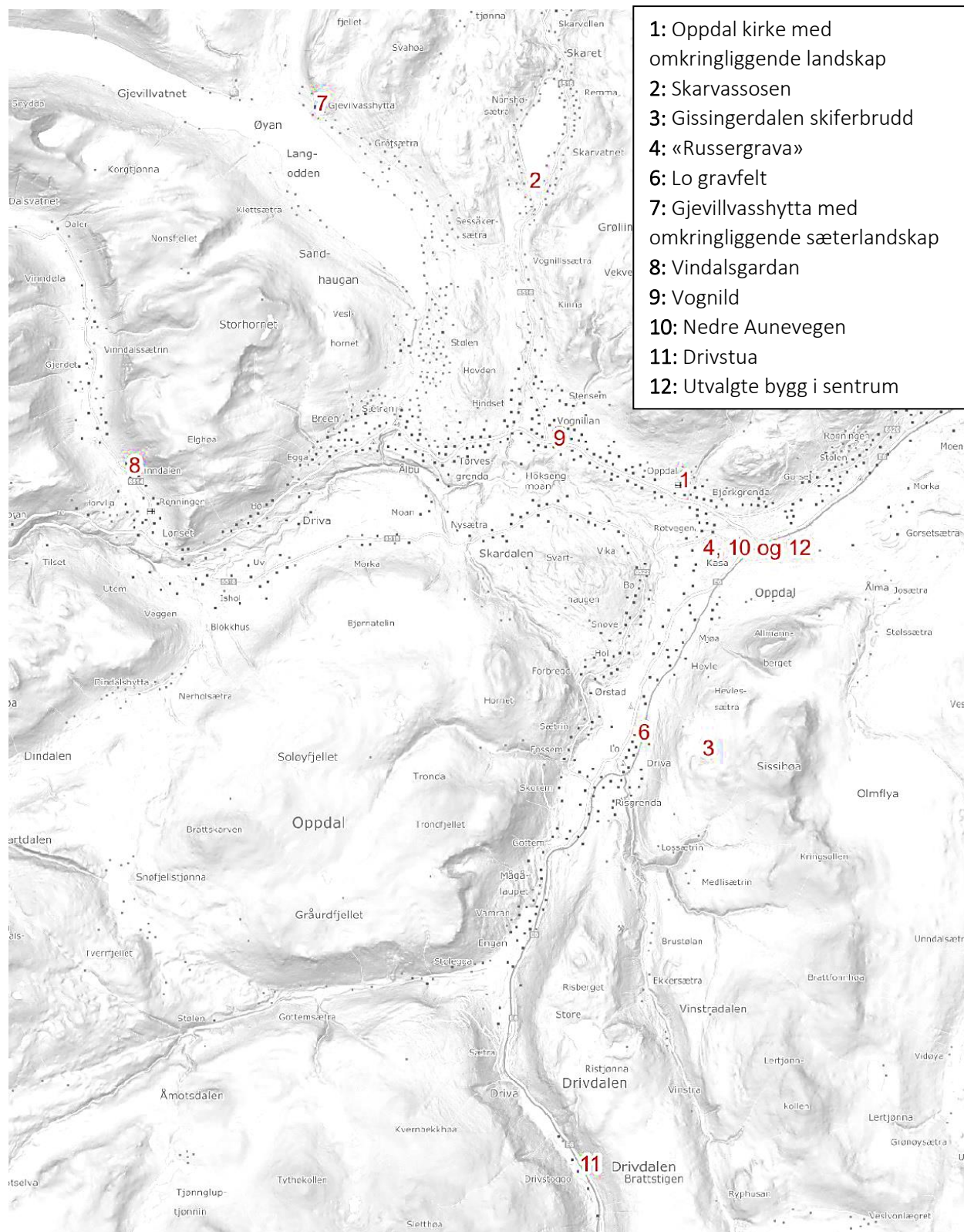
1. Gards- og slektshistorien for Oppdal bind 1 til 9.
2. Oppdalsboka bind I-III. Skrevet av Ola J. Rise.
3. Oppdals historie – hovedlinjer og tidsbilde: Skrevet av Kjell Haugland. Utgitt 2002.
4. Hundre år i Oppdal. Historiene. Bildene Profilene: Skrevet av Lars Gisnås, utgitt i 2004.
5. SEFRAK-registeret.
6. Askeladden
7. Bane NOR: landsverneplan for jernbanens kulturminner. Fortid på skinner.
8. Jakt og fangst i Oppdal. Øystein Mølmen.
9. Kunst og kunstnarar frå Oppdal. I gammel og ny tid. Olav Dalgård (red). Utgitt i 1979.
10. Oppdaling. Ord og uttrykk. 1988 – ny utgave i 2007. Ingeborg Donali.
11. Einar Haugen: Oppdalsmålet. Innføring i et sørtrøndsk fjellbygds mål. Utgitt 1982.
12. Regional plan for kulturminner i Sør-Trøndelag, 2013-2017.
13. Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap i Sør-Trøndelag. Utgitt 1996.

9. Vedlegg

Kart

Foreslåtte utvalgte kulturmiljøer

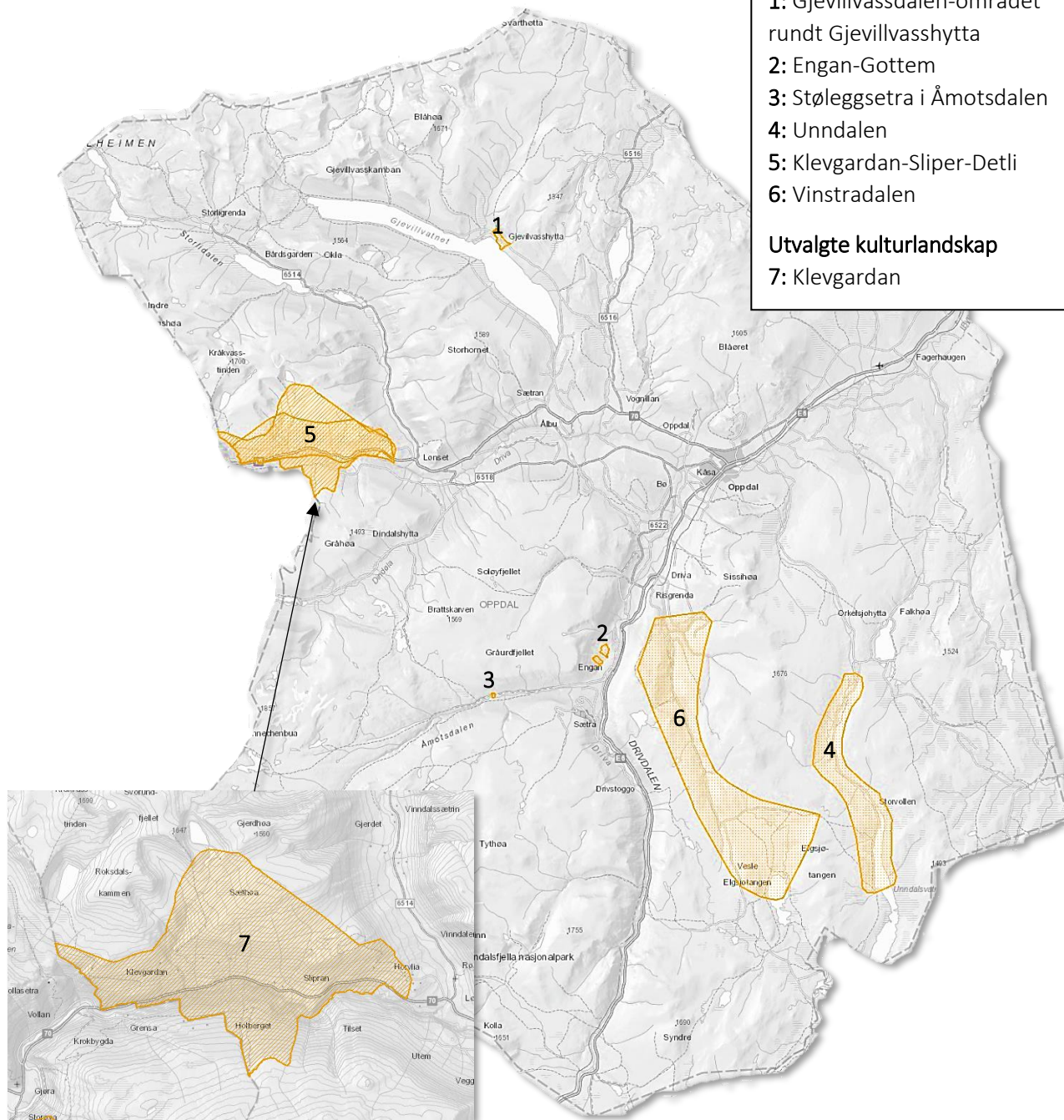
Kartlagte verdifulle kulturlandskap og Utvalgte kulturlandskap

Verdifulle kulturlandskap:

- 1: Gjevillvassdalen-området rundt Gjevillvasshytta
- 2: Engan-Gottem
- 3: Støleggsetra i Åmotsdalen
- 4: Unndalen
- 5: Klevgardan-Sliper-Detli
- 6: Vinstradalen

Utvalgte kulturlandskap

- 7: Klevgardan

Bilde 3: Utvalgt kulturlandskap (UKL). Klevgardan.

Oversikt over kulturminner i Askeladden

Freda og listeførte bygg:

Sted/navn	KulturminneID	Vernetype	Hjemmel	Bygningsnr.
Gjevillvassdalen				
Gjevillvasshytta	87490-1	Vedtaksfredet	KML § 15	183771086
Gravaune				
Eldhus	87486-5	Vedtaksfredet	BFL § 2.2	183755757
Korntørke	87486-7	Vedtaksfredet	BFL § 2.2	183755749
Nedre våningshus	87486-2	Vedtaksfredet	BFL § 2.2	183755773
Nordre våningshus	87486-1	Vedtaksfredet	BFL § 2.2	183755765
Sommerfjøs	87486-8	Vedtaksfredet	BFL § 2.2	300788909
Steinfjøs	87486-6	Vedtaksfredet	BFL § 2.2	183755730
Vestre stabbur	87486-4	Vedtaksfredet	BFL § 2.2	183755706
Øvre stabbur	87486-3	Vedtaksfredet	BFL § 2.2	183755714
Lønset				
Lønset kirke	84363-3	Listeført	KIR	183754912
Oppdal kirkested				
Oppdal kirke	85223-2	Listeført	KIR	183826522
Oppdal prestegård				
Forpakterbolig	87489-2	Vedtaksfredet	KML § 15	183825976
Raulånna	87489-1	Vedtaksfredet	BFL § 2.2	183825984
Stabbur	87489-3	Vedtaksfredet	KML § 15	183826018
Oppdalsmuseet				
Bekkastuggu	87483-1	Vedtaksfredet	BFL § 2.2	183808672
Dørumstuggu	87485-1	Vedtaksfredet	BFL § 2.2	183808699
Vikåsen				
Vikåsen	87491-1	Automatisk fredet	KML § 4	183828789
Drivstua stasjon				
Godshus	87484-2	Vedtaksfredet	KML § 15	183792814
Stasjonsbygning	87484-1	Vedtaksfredet	KML § 15	183792806
Drivstua				
Eldhus	86017-6	Vedtaksfredet	BFL § 2.2	183843109
Fjøs	86017-5	Vedtaksfredet	BFL § 2.2	183792784
Nordre stabbur	86017-4	Vedtaksfredet	BFL § 2.2	183843095
Søndre stabbur	86017-3	Vedtaksfredet	BFL § 2.2	183792776
Våningshus	86017-1	Vedtaksfredet	BFL § 2.2	183792768
Våningshus	86017-2	Vedtaksfredet	BFL § 2.2	183792741
Kongsvold stasjon				
Godshus	87487-2	Vedtaksfredet	KML § 15	183778226
Stasjonsbygning	87487-1	Vedtaksfredet	KML § 15	183778250
Kongsvold fjeldstue*				
Fantstuggu	212882-14	Forskrift	KML § 22a	183844857
Fjøs	212882-10	Forskrift	KML § 22a	183777963
Hovedbygning	212882-2	Forskrift	KML § 22a	183777831
Høyløe	212882-16	Forskrift	KML § 22a	183792555
Karstuggu	212882-7	Forskrift	KML § 22a	183777939
Nedre	212882-3	Forskrift	KML § 22a	183777858
Nordre	212882-4	Forskrift	KML § 22a	183777815
Nordre utedo	212882-13	Forskrift	KML § 22a	300788905
Raudlåna	212882-5	Forskrift	KML § 22a	183777874
Stabbur nordre	212882-12	Forskrift	KML § 22a	183777998
Stabbur søndre	212882-11	Forskrift	KML § 22a	183778005

Søndre	212882-6	Forskrift	KML § 22a	183777882
Søndre sommerfjøs	212882-15	Forskrift	KML § 22a	183778013
Søndre utedo	212882-9	Forskrift	KML § 22a	183777904
Vedbu	212882-8	Forskrift	KML § 22a	183777890
Grønnbakken smie				
Grønnbakken smie	110560-1	Forskrift	KML § 22a	22981579
Finnbua				
Finnbua	227964-1	Automatisk fredet	KML § 4.2.	300599664

*(FOR-2011-11-09-1088).

